

KÜZDELMES ÉLET¹

- Király István önéletrajza (1882-től 1922-ig) -

(II. rész)

CSALÁDALAPÍTÁSOM

Baróton (1901. 08. 15. - 1907. 11. 30.)

A felszólítás alapján már augusztus hó közepén jelentkeztem Baróton, bemutatkoztam az esperes úrnál. Nagyon barátságosan fogadott. Igen kedvesen fogadott Markaly főkantor úr és Incze Gyula igazgató-tanító is. Az első napokban, amíg lakásomat a legszükségesebb bútorokkal berendezhettem, Markaly főkantor úr vendégül látott. A berendezkedés könnyen ment, mert a helyi járulékot, az úgynevezett képét Incze igazgató úr a díjlevélben megállapított összegben kifizette. Ez 150 koronát tett ki, ami abban az időben nagy pénz volt.

A megérkezésem utáni napon már találkoztam a Gondviseléstől számomra kijelölt drága lényvel, az én hűséges élettársammal, s mivel nekik vendéglőjük volt, ott kosztot is fogadtam.

Első napokban azt hittem, hogy a községben teljesen ismeretlen nekem mindenki, az egy Gál Danielt kivéve, akivel a választás napján találkoztam. Ismerősként találkoztam Bodosi Antal kollégámmal, aki a képzőben két évvel előttem végzett, és aki később komám is lett. Úgyszintén találkoztam Ágoston Antallal, aki osztálytársam volt a gimnáziumban, és Gál Tamással, akivel asztaltársak voltunk a gimnázium internátusának tanulószobájában.

Meghallottam, hogy a tanulóifjúság műkedvelő előadásra készül a *Cigány* című népszínművel, melyben Vilma is játszik. Vettem magamnak a bátorságot, és elmentem a próbára. Ez a darab érdekelt engem, mert mint írtam, a képzőben én is játszottam benne. Az előadás a hónap utolsó szombatján volt. Elmentem, és az előadás után bekapcsolódtam a táncba is. Egész idő alatt csak a választottammal táncoltam, ami nemcsak a leányoknak, de a mamáknak is a nemtetszését váltotta ki. Lehet, hogy igazuk volt, de én soha eggyel sem érintkeztem, kitartottam a választottam mellett.

1 Király István önéletírását-visszaemlékezését a Magyarországon élő unokájának, Werner Antalné, született Arató Máriának a hozzájárulásával tesszük közzé, kinek fia, Werner Péter juttatta el a szerkesztőségünkbe.

A tanítást szeptember 15-én kezdtük meg. Az első és második leányosztályt kaptam. Ha jól emlékszem, ötvenen voltak. Mind igen kedves leány volt. Már szeptember 18-án meglátogatott Csánki Gyula királyi tanfelügyelő, akivel egy kis nézeteltérés miatt összekoccanásom volt. Ugyanis a második osztályosokat olvastatta, és akadt egy kislány, aki nem ütötte meg a kellő mértéket, és azt mondta, hogy tegyem vissza az első osztályba. Ezt nem voltam hajlandó teljesíteni, mondván, hogy ez az elődömnök a lebecsmérlése volna, majd az év folyamán belejön az olvasásba. Nagyon megnézett, a látogatás után bement az esperes úrhoz, és azt kérdezte: micsoda kis hörcsögöt hoztak ide, ez úgy látszik, nem ijed meg az árnyékától. Vele még az év folyamán volt találkozásom, de erről majd akkor mesélek.

Még szeptemberben a nagyajtai választókerületben országgyűlési képviselőválasztás volt. A lejárt ciklusban a kerület képviselője Weisz Berthold volt, a csepeli vasgyár igazgatója, aki újból jelöltette magát. Ő kormánypárti képviselő volt, az ellenzék jelöltje dr. Barabás Béla aradi ügyvéd lett. A programbeszéd alkalmával támogatói voltak Ugron Gábor és Bartha Miklós, a híres publicista. Mindkettő nagy szónok volt. Ugron mondta ezt a jellemző megállapítást: Ti, édes székely testvéreim, panaszkodtok, hogy rosszul megdolgotok, de ti vagytok az oka, mert olyan képviselőket küldötök a Házba, akiknek nem a ti jóléteket, hanem a sajátjuk a fő céljuk. A görög mitológiából megemlítette a következő jellemző dolgot. A fák panaszra mentek az istenekhez, hogy őket az emberek irgalmatlanul irtják, s nem tudnak védekezni ellenük. Kérték az istenek segítségét. Erre az istenek azt mondták, ti vagytok az okai, hogy pusztítanak az emberek, mert ti adjátok fejszéikbe a nyelet, ami nélkül nem tudnának nektek ártani. Ez frappáns volt, de nem értették meg a székelyek, és újra megválasztották Weisz Bertholdot.

Közéleti szereplésem az első évben csak odáig terjedt, hogy felkérésre párszor szavaltam, és részt vettem műkedvelői előadásokon mint szereplő. Természetesen ilyenkor Vilma is mindig szerepelt.

Amikor állásomat elfoglaltam, a segédlelkész Baka János volt, édes öccse az én kantai szállásadóm, Szabó Antal feleségének. Még ez év őszén elhelyezték, és helyette Oláh Dániel lett a káplán, akivel szoros baráti viszonyba kerültem. Mind az iskolában, mind a templomban simán ment a munkám. A kollégák mind kedvesek voltak, s ha valamit

nem tudtam, szívesen segítségemre voltak. A képzőben az írás-olvasás tanításában a hangoztató módszer szerint oktattak, ami nekem nem tetszett. A *Tanügyi lapok*ban olvastam Czukrász Róza úgynevezett fonomimikájáról, ezt a vezérkönyvet meghozattam, és e szerint tanítottam, amivel igen szép eredményt tudtam felmutatni.

Az 1902. év január hónapja nagy megrendülést hozott számomra. A vízkeresztii házszentelések befejezése után nemsokára, 11-én éjszaka Markaly főkántor úr, akit én nagyon szerettem, szívszélhűdésben meghalt. Ez nagyon megrendített, de ugyanakkor mint kezdő kántornak nehéz feladatot jelentett. Nekem kellett mindent egyedül végezni. Ez bizony terhes volt, de Isten megsegített, és minden simán ment. Legnagyobb gondot a húsvét előtti nagyhét okozta. Mindenre előkészültem, jól ment, sőt a passió éneklésében elődömet túlszárnyaltam, sikerült a turbák [*a Négy Passió tömegénekei három szólamú vegyeskarra magyar szöveggel – a szerk. megj.*] éneklésére ifjúsági énekkart létrehoznom.

Május első napjaiban ismét meglátogatott Csánki tanfelügyelő úr. Amikor a tanterembe lépett, a Czukrász módszer szerint mutogatva üdvözlöttem a gyerekekkel a tanfelügyelő urat, aki nagyon meglepődött, meglegedését fejezte ki, és azt mondotta: No, fiatalember, elfelejtettem az őszi viselkedését, és felajánlom, hogy a vármegye területén oda helyezem, ahová akarja. Erre azt feleltem, köszönöm, itt meg vagyok elégedve, nem kívánkozom sehova. Különben sem akarok állami tanító lenni, hogy ki legyenek szolgáltatva a tanfelügyelő szesélyeinek. Abban az időben a tanítók el- vagy áthelyezése a tanfelügyelőknél múlt. Ha nem tetszett a tanító, büntetésként évente helyezhette ide-oda, ahogy neki tetszett. Hát ezért újból neheztelt rám, de én nem sokat törődtem vele.

A csíksomlyói búcsúvacsorán elhangzott igazgatói figyelmeztetéséről, miszerint legfőbb gondunk az ifjúság kézből tartása legyen, nagyon megfeledeztem. Minden szabadidőmet mennyasszonyom mellett töltöttem. A vizsgák már május végén lezajlottak. Kántori feladatom a reggeli szentmisék szolgálata és az esetleges temetés mellett szerdán, illetve szombaton a Baróti Takarékpénztárban lévő teendőim ellátása volt, ez jelentette összes elfoglaltságomat. Markaly főkántor a takarékpénztár alkalmazottja volt, halála után ezt a feladatot rám bízta az igazgatóság. Ez bizony igen jó volt, mert a tanítói fizetés mellé jól jött

a havi negyven korona, amit ottani munkámért kaptam. Így nyugodtan gondolhattam arra, hogy megnősüljek.

Ezt az elhatározásomat közöltem édesanyámmal, aki beleegyezett. Nemcsak mint szülőnek, hanem mint gyámomnak a beleegyezésére is szükség volt, mivel még kiskorú voltam. Ennek megtörténte után Vilma szülei hozzáfogtak a kelengye elkészítéséhez. Vilma hímezte a monogramokat, én pedig szedegettem ki a rostszálakat. Ez nagyon kellemes foglalkozás volt.

Málnássy Vilma és Király István

Az esküvő napját augusztus 30-ára tűztük ki. Mivel nem voltam még katona, így a házasságkötéshez a honvédelmi miniszter engedélyére is szükség volt, akihez a kérvényt a községi jegyző készítette el. Vilma református volt, megszereztük a református pap hozzájárulását, elengedte őt a református egyház kötelekéből. Vilma még csak 17 éves volt, és a vallás váltásához nagykorúság szükségeltetett, így a református pap tanácsára a polgári házasságot néhány nappal előbb, augusztus 16-án kötöttük meg, ezzel Vilma nagykorúvá vált. A jelentkezésnél két tanúra volt szükség, ezt Incze Gyula bankigazgató és Gergely Ferenc nyugalmazott postamester vállalta, akik a házasságkötésnél nász-

nagyok voltak. Minden további akadály nélkül augusztus 30-án a reggeli szentmisén megtörténhetett a katolizálás és délután négy órakor az esküvő.

Az esküvőn igen sokan voltak. Minden szépen zajlott le, egyedüli kellemetlenség az volt, hogy a vacsora alatt eleredt az orrom vére, melyet alig tudtak elállítani. Ennek semmi káros következménye nem volt.

Esküvő után nászútra édesanyámékhoz, Kézdiszentkeresztre mentünk, ahol bemutattam feleségemet a rokonoknak, akik mind szeretet-

tel fogadták, magukhoz ölelték. Itt tíz napot töltöttünk. Innen Brassóba mentünk Vilma nagynénjéhez, ahol négy napig maradtunk. Szerencsésen hazaérkeztünk és 15-én elkezdődött a munka, beindult az iskola. Nagy békességben éledgeltünk, sok szőlőt ettünk, ami nagyon olcsó volt, egy koronáért a brassói román kofák egy ládácskával öt kilót adtak. Sajnos ez a zavartalan, meghitt boldogság igen rövid ideig tartott. Apósom, mint majdnem minden vendéglős, alkoholista lett, családjával gorombán bánt. Egy szép napon, amikor mi Bodosiéknál voltunk látogatóban, anyósom minden előzetes megbeszélés nélkül a két lányával, Margittal és Annuskával hozzánk költözött. Könnyen tehették, mert alig kétszáz méterre volt a lakásunk a vendéglőtől. Amikor hazaérkeztünk, már befejezett tény előtt álltunk, bele kellett törödnünk. Anyósom rendkívül jó ember volt, vele nem is lett bajunk, de a két lány is ott volt. Sokat kellett túrnöm tőlük, de túrtem, mert feleségemet szerettem.

Mindezekon túltettem magam, és kötelességeimet teljesítettem. Házasságom második évében az iskolán kívüli munkát is megkezdtem. Weisz Berthold képviselő úr megválasztásáért hálából egy tűzoltói felszerelést adományozott, ami kihasználatlanul hevert. Bodosi Antal kollégámmal megbeszéltük, hogy létrehozzuk az önkéntes tűzoltóságot, de önként jelentkező nem akadt elegendő, ezért az úgynevezett kényszer tűzoltóságot alapítottuk meg. Bodosi lett a parancsnok, én pedig a szivattyús osztály parancsnokságát vállaltam. A gyakorlatozást megkezdtük, és minden vasárnap délután rendszeren folytattuk. Egy tüzeset a mi malmunkra hajtotta a vizet. Egy őszi este a tűzőrség tüzet jelzett és riadót fújt. Nyomban kivonultunk és felvettük a küzdelmet az elemekkel. Nehezen ment, mert fújt a szél. Ekkor egy incidens történt. Borbáth Gerő erdőmérnök egy kicsikét spicces állapotban a kihúzott kordont átlépte és a sugárcsövet tartó ember kezéből erőszakosan kivette a csövet, s azt más irányba fordította. A tömlőt erősen meghúzta, ami beleakadt egy kidöntött kerítésoszlopba, amiből egy szeg kiállott, és a tömlő kiszakadt, a vízfolyás megszűnt, és így a veszélyben lévő csűr a vízhiány miatt kigyulladt, nem lehetett megmenteni. Én a másik fecskendőnél voltam elfoglalva, amikor észrevettem Borbáth garázdálkodását, odarohantam, egyet löktem rajta, és azt mondtam: az erdész menjen a dolgára az erdőbe, minket ne akadályoz-

zon a munkánkban. Ő ellenállt, én pedig még egyet pöndörítettem rajta, beleesett a trágyagödörbe, és nyakig trágyaleves lett.

A tüzet nagy nehezen lokalizáltuk, és mivel első tevékenységünk sikerrel járt, a jég megtört, ezután az emberek szívesen jöttek tűzoltói gyakorlatra. Borbáth másnap provokáltatott, amit először visszautasítottam azzal az indoklással, hogy a kötelességemet teljesítettem, amikor a megtörtént módon inzultáltam, másodsor pedig azzal, hogy vallási meggyőződésemmel ellenkezik a párbajozás. Ha sértve érzi magát, ott van a bíróság, forduljon hozzuk, ott keressen és szerezzen elégtételt. Ugyanakkor felszólítottam, hogy az okozott kárt térítse meg, aminek ő hűségesen eleget is tett. A kihívás visszautasítása után azzal fenyegetett, hogy az utcán, ahol talál, kutyakorbáccsal fog végigverni rajtam. E fenyegetésre szereztem egy olyan sétabotot, amelyben tör volt, és úgy jöttem-mentem az utcán. Többször találkoztam vele, kezében hordta a korbácsot, de úgy látszik, nem mert bántalmazni, mert kezembe látta a jókora furkósbotot. Végre önmagától kiengesztelődött, és iskolás kisfiát hozzám adta az iskolába, miután az új beosztás szerint a tanulók nem lettek nemek szerint elkülönítve.

Ebben az évben, 1903. július 5-én megszületett Emmuska leánykánk, aki derűsebbé tette az amúgy is derús életünket. Szép nagy leányka volt. Keresztszülei Bodosi Antalék lettek. Ezzel régi barátságunk még bensőségesebbé vált, sokat jártunk egymáshoz, csak velük tartottunk szoros baráti kapcsolatot.

Már ebben az évben tüzetesebben figyeltem az ifjúság, különösen a fiú ifjúság viselkedését. Feltűnt, hogy nagyon sokan látogatják a vendéglőket, de nem annyira az ivás miatt, hanem a biliárdozásért. Ekkor eszembe jutottak az igazgatóm szavai, amiket a búcsúvacsorán mondott a tanítóképzőben: Fiúk, legfőbb gondjuk az ifjúság nevelése legyen, mert akié az ifjúság, azé a jövő!

Kezdem érintkezésbe lépni a megértőbb fiúkkal, és rájöttem, hogy ők szívesen vennék, ha egyesületbe tömörülhetnének. Ez a gondolat nem hagyott nyugton, mindig azon törtem a fejemet, hogyan tudnám ezt megvalósítani. A sok töprengés között telt az idő, és átléptünk az 1904. esztendőbe. Ebben az évben jött Barótra Korbuly Ignác káplán. Vele közöltem elgondolásomat, helyeselte, mellém állt, elkészítettük az egyesület alapszabályait és a belügyminisztériummal jóváhagyattuk. Ha jól emlékszem, az egyesületet 120 fővel megalapítottuk. Az egyház-

köztség ingyenesen két szobát biztosított az ifjúsági egyesület részére, így az egyházköztség házában elhelyezkedtünk az emeleten. Beszereztünk egy biliárdot, sakkot és más társasjátékokat. Az egyesület minden este 18 órától 22 óráig volt nyitva, ami egybeesett a vendéglői nyitvatartással. Vasárnap már délután 14 órától lehetett szórakozni. Szereztünk könyveket és ifjúsági folyóiratokat is. Megalakítottam az énekkart, a szolamok betanításához vettünk egy harmóniumot. Rendeztünk önálló műsoros esteket, mind nagy sikerrel. A hazafias ünnepélyeken az énekkar mindig közreműködött. Felhasználtam az ifjúsági énekkart a templomban is, velük énekeltettem a passió turbáit, sőt még a szólókat is. Elértem, hogy az ifjúság már az enyém volt.

Mivel az ifjúság nagyobb része gazdaifjakból állt, társul hívtam a gazdasági iskola tanárát, Götz Bélát, aki szívesen jött, és hetenként vasárnap délután gazdasági előadásokat tartott, amelyen a felnőtt gazdák is részt vehettek.

Az 1904. évben a képviselőházban az ellenzék napirendre hozta az önálló magyar hadseregnek a kérdését, amiről a király hallani sem akart. Követelték a magyar vezényleti nyelvet is. A király hadparancsban válaszolt, ezzel az egy szóval: Soha. Erre az ellenzék obstrukciót hirdetett, megtagadta az adót és a hadkötelezettség teljesítését. A kormány élén ekkor gr. Tisza István állott, aki híres volt erőszakosságáról, felállította a darabont palotaőrséget, és az ellenzéki képviselőket egymás után hurcoltatta ki a teremből. Amikor látta, hogy így sem bír az ellenzékkel, a királlyal feloszlatta a képviselőházat, és új választásokat írt ki.

Megkezdődött a korteskedés. Az Erdővidéki Tanítóegyesület elnöke a tanárok részére nyilvános gyűlést hívott össze. Úgy látta, hogy elérkezett az ideje annak, hogy a tanítóság is aktívan bekapcsolódjék a politikai életbe és megmutassa, hogy döntő tényező tud lenni. Megemlítette, hogy szégyenfoltja a székelységnek az, miszerint már több cikluson át a nagyajtai kerületet Weisz Berthold képviseli. Elbuktak a küzdelemben olyan egyéniségek, mint Bartha Miklós és dr. Barabás Béla. Ezt ne tőrjük tovább. Itt van az öreg Ferenczi kartársunknak a fia, egy kiváló képzettségű igazi székely, a közügyekért lelkesedő és tevékeny ügyvéd, dr. Ferenczi Géza, léptessük fel őt képviselőjelöltnek, és álljunk ki mellette. A gyűlés háromtagú küldöttséget választott azzal a feladattal, hogy dr. Ferenczi Gézát a székely

nép nevében kérjük fel a jelölés elfogadására. Mi pedig ígérjük meg, hogy szívvel-lélekkel melléje állunk, és győzelemre visszük zászlaját.

A küldöttség eljárt Nagyajtára, dr. Ferenczi Géza vállalta a jelölést, rövidesen megkezdte a programbeszédeit, és körútján mindenütt lelkesen fogadták. Ennek az volt az oka, hogy a tanítóság belevetette magát a küzdelembe. Mindenki a saját községében házról házra járt, és a siker érdekében dolgozott. Nagybaconban az ottani igazgató-tanító, Nagy-Borbáth Vilmos lakásán majdnem minden este titkos összejöveteleken vettünk részt, ahol eredményeinkről beszámoltunk, és megkaptuk az újabb utasításokat. Ezekről az összejövetelekről tudomást szerzett Csánki királyi tanfelügyelő úr, és egy alkalommal meglepett bennünket. A felekezeti tanárok helyzete könnyebb volt, mert állásunk szempontjából nem tartoztunk hozzá, ellenben az állami alkalmazásban lévő tanárokat súlyosan megfenyegette, ha továbbra is politizálnak, áthelyeztetni őket. Fenyegetésével nem érte el célját, mindenki továbbra is állta a sarat. Egyik kartársunk még kortes verset is írt, amely így szólt:

*Tisza malma két kőre jár,
Bécsnek öröl, nekünk darál.
Mi a malmán nem örölünk,
Ferenczi lesz a követünk.
Éljen Ferenczi!*

Amikor Tisza tudomást szerzett arról, hogy veszélyben Weisz mandátuma, a kerületbe vezényelt néhány román századot, és velük akarta letörni az ellenzék megújult erejét. Baróton egy szerdai napon, amikor éppen hetivásár volt, Weisz a programbeszédének elmondására készült, és a siker érdekében két század román katonát vezényeltek oda. A vidékről bejött emberek tüntetni kezdtek, nem engedték szóhoz jutni a jelölt urat, amire a katonaság fegyveresen akart beavatkozni. Ezt mi a bank ablakából láttuk. Mórik Lajos nyugalmazott jegyző, egyben a bank főkönyvelője, aki románul tökéletesen beszélt, nyomban a vezénylő tiszthez ment, és megértette vele, hogy ha a katonaság fegyverhez nyúl, a vérontás elkerülhetetlen lesz. Megkérte, hogy szóljon a jelölt úrnak, hogy hagyja el a piacteret, s akkor a tömeg lecsillapodik, és helyreáll a rend. Így is történt, Weisz elment, és a tömeg lecsillapodott.

A választáson Ferenczi döntő győzelmet aratott, amely nagy örömet okozott mindenkinek. A választás után a tanfelügyelő még sokáig kellemetlenkedett, és pár állami tanító ellen fegyelmet indított, de komolyabb baja nem lett senkinek.

Ebben az évben megbíztak a polgári fiúiskolában az ének tanításával, ami anyagi szempontból sokat jelentett. Évi háromszáz koronát fizettek. Ezt az összeget két részben vehettem fel, felét ősszel, amikor jöttek a téli bevásárlások, másik felét tavasszal, ebből nyárára ruházkodtunk fel. A község pénztárából is járt évi kétszáz korona. Ezt mindig egy összegben vettem fel, mégpedig az utolsó hónapban. Ebből a karácsonyi és a többi téli dolgokat rendeztem.

1904 karácsonya előtt hiba történt. A nyugtát a községi bíróval utalványoztatni kellett, a királyi pénztáros csak ezután fizette ki. Ez év december első napjaiban bemutattam a nyugtát a királyi bírónak, aki annak utalványozását megtagadta, azzal a kijelentéssel, hogy ezt már felvettem. Ekkor elmentem a pénztároshoz, és kérdeztem, hogy kinek fizette ki az én járandóságomat. Ő azt felelte, nyugta van róla, ki van fizetve. Elmentem a jegyzőhöz, Ráduly Jánoshoz, aki a beteg Zathureczky Lászlót helyettesítette, és elpanaszoltam neki, hogy mit művelnek velem, azt állítják, hogy már felvettem a járandóságomat. Erre ő azt felelte, ha nyugta van róla, az tényleg azt jelenti, hogy felvették. Dühös lettem, és nyomatékosan kijelentettem, ha nyugta van róla, az csak hamis nyugta lehet, mert én nem írtam erre az évre más nyugtát. De ha mégis ki van fizetve, s ezt a jegyző úr is állítja, akkor huncut tolvaj az egész elöljáróság. A jegyző figyelmeztetett kijelentésem súlyosságára, és kért, hogy vonjam vissza. Visszavonás helyett megismételtem megállapításomat, és otthagytam az egész társaságot. Ugyanis a jegyző összehívta az elöljáróság ott lévő tagjait, hogy legyen elég tanú. Természetesen az elöljáróság becsületsértésért beperelt a járásbíróságnál. Amikor végigfutott a községen, hogy mit mondott a kicsi tanító – így becéztek – az elöljáróságnak, nagy megdöbbenést váltott ki mindenkiből. Ágoston Lajos, osztálytársam édesapja, tekintélyes, értelmes gazda, aki több ízben volt bíró is, hozzám jött, és azt mondta: Kicsi tanítócskám, kérjen tőlük bocsánatot, mert ezek tönkreteszik. Ugyanígy szólt az esperes úr is, de én igazságom tudatában nem voltam hajlandó bocsánatot kérni.

A következő évben, 1905. február 20-án született a második gyermekünk, Aladár, akinek mint fiúnak nagyon örültünk. Sajnos születése alkalmával feleségem nem volt kellő erős, ez a gyengeség már a kihordásnál is észlelhető volt. Így ő is, a gyermek is gyengék voltak. Ennek az lett a következménye, hogy csak három hónapig tudta táplálni Aladárt. A mesterséges táplálás akkor még hadilábon állt, és így ő is beteg lett. Feleségemet egy Sinkovits nevű, jó hírnek örvendő orvos eredményesen gyógykezelte, Aladárt pedig dr. Solymossy István gyermekszakorvos látta el. Isten után neki köszönhetjük, hogy életben maradt.

A megindított becsületsértési perben a tárgyalás, ha jól emlékszem, 1905. március hónapjára volt kitűzve. Nekem nem volt senki tanúm, csak a jó Isten, s az a tudat, hogy igazam van. A tárgyalás napján korán, már jóval nyolc óra előtt Nagyajtán voltam, és elmentem dr. Ferenczi Géza képviselő úrhoz, aki ügyvéd volt, és elmondtam neki az egész esetet úgy, ahogy történt. Joggyakornoka volt dr. Debreczeni Béla, akinek első gimnáziumban a cipőjét kidobtam az ablakon. Rám ismert, és elnevette magát. Eszébe jutott gerinces cselekedetem. Ferenczi megkérdezte, min nevet. Röviden elmonda az esetet, Ferenczinek tetszett, és megjegyezte: Na, most nem cipőt, hanem egy egész elöljáróságot fog a tanító lebuktatni. Ferenczinek egy fontos tárgyalása lett volna, de azt Debreczenire bízta, és vállalta az ügyem intézését.

Pont nyolc órára megérkeztünk a járásbírószágra. Ott volt az egész elöljáróság is, még a községi rendőröket is lehozták, hogy többen legyenek. A tárgyalást egy Perényi nevű bíró vezette. Felolvasta a vádiratot, amely úgy volt megszerkesztve, hogy én sem írhattam volna kedvezőbben az én szempontomból. Ugyanis oda volt írva a feltételes „HA”, amint mondtam, „ha igaz, hogy felvették az én fizetésemet...” A bíró azt kérdezte: Így volt a sértés? Igen, válaszoltam, mivel nem vettem fel a fizetést, ha nyugta van, akkor hamis nyugta lehet. Ferenczi kérte a nyugta bemutatását, ami megtörtént. Kijelentettem, hogy nem én írtam. Erre Ferenczi kérte az írásszakértő meghallgatását. A járásbíró berendelte a szakértőt, és írásom megtekintése után kijelentette, az írás hamis. A bíró a vád és következmény alól felmentett, és elrendelte az összeg kifizetését. A községi bírót és a pénztárost

okmányhamisításért vád alá helyezte. Én megkaptam a fizetésemet, őket pedig leváltották.

Mielőtt a további eseményekről megemlékeznék, elmondok néhány olyan dolgot, amit szükségesnek tartok megírni. Elsősorban azt, hogy a feleségem mérlegelve, miszerint a megszorodott családtagok kellő módon történő ellátása keresetemből zökkenő nélkül nem lehetséges, akaratom ellenére kézi hímzéseket vállalt, s ennek bevételéből egészítette ki jövedelmünket. A vállalt munkát túlzásba vitte, idegösszeroppanást kapott, aminek a kigyógyítása többbe került, mint a megerőltető munkájának a haszna. A kigyógyítás hála Istennek sikerült, és feleségem ezzel a munkával felhagyott.

Bodosi Antal komámmal rendeztünk műkedvelő előadásokat, amelyekben nemcsak én, hanem a feleségem is mindig szerepelt. Többek között előadtuk a *Nagyamát*, a *Liliomfit* és még több más színművet. Személyesen megismerkedtem Benedek Elek íróval – Elek apóval –, aki kisbaconi születésű lévén az Erdővidéki Tanítóegyesület minden gyűlésén részt vett. Úgyszintén megismertem Gál Mózes író, fővárosi gimnáziumi igazgatót, aki baróti szegény bányászcsalád leszármazottja volt. Ő a baróti származású főiskolai hallgatók által rendezett műsoros esteken mindig személyesen megjelent, és egy-egy szép novelláját felolvasta.

Szerettem kirándulásokat tenni. Ebben a feleségem is, amikor csak tehette, szívesen részt vett. A köpeci kőszénbánya közel volt Baróthoz, annak egyik bányatisztjét jól ismertük, és ő mindig szívesen kalauzolt a bányában. Egy alkalommal a bányalátogatásunk szinte végzetesen sikerült. Ugyanis már jó mélyen jártunk, amikor hátunk mögött nagy robajjal bányaomlás történt, a nagy légnyomás következtében a bányászlámpa elaludt, és mi ott álltunk a koromsötétségben nagy kétségbeesés közepette. Ha nem szégyelltük volna, talán sírni kezdünk, meggondolva, hogy mi lesz a gyermekeinkkel, ha mi odaveszünk. Kamenitzky, a bányatiszt megnyugtatót, hogy nincs mitől tartanunk, mert ő úgy ismeri a bánya belsejét, mint a tenyerét, s ő majd kivezet minket minden baj nélkül. Úgy is történt. Hosszas bolyongás után végre elértük a bánya vészkiáratát, s ott a pár száz méteres mélységből felvezető csigalépcsőn, minden percben kitéve az esetleges lezuhanásnak, pár óra alatt kiértünk a szabad levegőre, és hálát adtunk Istennek, hogy szerencsésen kijuttatott. Többet nem mentünk a bányába.

Egy másik érdekes kirándulást egy nagyobb férfitársaságban az úgynevezett Almási-barlangban tettünk. Ez a barlang a leírások szerint nagyban hasonlít az aggteleki cseppkőbarlanghoz, különbség talán csak abban van, hogy ez méreteiben kisebb, de természeti szépségeiben felveszi vele a versenyt. Kalauzunk egy Tóth Péter nevű értelmes székely gazda volt, Vargyas községi lakos, aki a barlangot nagyon ismerte, s a hagyományok alapján sokat tudott róla mesélni. A hagyományok szerint a tatárdulás idején ez a barlang nyújtott védelmet a tatárok garázdálkodásaival szemben. Ugyanis a barlang nyílása úgy van zárva sűrű folyondárokkal, hogy azt csak az tudja megtalálni, aki jól ismeri. Nemcsak távolról, de közelről sem ismerhető fel.

Mindjárt a belépés után a barlang egy tágas termében találja magát az ember. Itt Tóth elmondása szerint a kirándulók táncmulatságokat is szoktak rendezni. Ez az előcsarnok úgy néz ki, mintha kiváló mérnökök tervei alapján építették volna valódi gót stílusban. Innen egy szűk nyíláson átbújva egy másik teremben találja magát az ember. A cseppkővek kristálytisztá ragyogással csüngenek. Az embert egészen elbűvölik látványosságaikkal. Egy másik szűk nyíláson még egy nagyobb terembe lehet jutni. Itt körben gabonás hombárokhoz hasonló alakulatok láthatók, színültig tele megkövesedett gabonaszemhez hasonló anyaggal. Tóth szerint a hagyomány azt tartja, hogy e hombárokban halmozták fel gabonakészleteiket a székelyek, és ezek az idő folyamán megkövesedtek. Tovább haladva halk csörgedezést lehet hallani, ott folyik ragyogóan tündökölve a Vargyas-patak, amelyben pisztrángok tömege fickándozik. Innen visszafordultunk, és mintegy négy órába került, amíg kiértünk a szabadba.

Tóth Péter arról volt nevezetes, hogy őt az 1904-es Tisza-féle választások idején fel akarták léptetni mint képviselőjelöltet a vargyasi báró Daniel Gáborral szemben, aki az oláhfalvi kerületet képviselte. Ez a község Mária Teréziától kapott kiváltságok alapján egymaga küldött egy képviselőt a Házba. Daniel megválasztása nem került sok alkotmányos költségbe, még ha vesztegetni is kellett. Tóth nem tudni, mi okból, talán mert ő is vargyasi volt, nem vállalta a jelölést, pedig ha vállalja, megválasztották volna őt is, éppúgy, mint Marostordában Makkai Zsigát, akivel egy mamelukot sikerült kiütni a képviselőházból.

Daniel Gábor, amikor 1904-ben újból bekerült a Házba, elnyerte a képviselőház elnöki tisztségét, mert Tiszának hűségese kiszolgálója volt.

Az obstrukció idején, amikor Tisza az ellenzék megfékezése érdekében benyújtotta a házszabály-revíziót, az ellenzék megfeszített tiltakozása ellenére Daniel a szabályellenesen elrendelt szavazást úgy zárta le, hogy azt a ház elfogadta. Ezért kapta a Lex-Daniel gúnynevet, de melléje a bárói címet is, mint a király kitüntetését, kegyét.

Amikor mint igazolt képviselő, Makkai bekerült a Házba, ott mindig székeltesen, fehér abaposztó harisnyában jelent meg, és általános feltűnést keltett. Tisza a megválasztott képviselők tiszteletére vacsorát adott, de Makkait, mert pórias volt az öltözéke, nem hívta meg. Rábeszélésre úriasan jelent meg több gyűlésen, így egy későbbi vacsorára ő is meghívást kapott, és beülhetett a képviselők közé. Amikor a levest kiszolgálták – a rossz nyelvek mondása szerint – ahelyett, hogy a levest bekanalazta volna, azt az úri ruhájára öntötte, és azt mondta: No, egyél, mert téged hívtak meg, és nem a gazdátat.

Dr. Ferenczinek volt egy hetilapja, az *Erdővidék*, ennek én munkatársa voltam. Nemcsak tudósításokat, olykor egy-egy tárcacikket is írtam. A jobb megélhetési viszonyok miatt gazdálkodtam is. Tartottam tejelésre bivalyt, voltak üszőim, sertéseim, és orpington tyúktenyészetem is volt.

Restaurálásra várt a templom. A munkálatokra tekintélyes összeg gyűlt össze, ezért Máthé István főesperes úr a hitközségi közgyűlés támogatásával úgy határozott, hogy a restaurálás folyamán egyúttal meghosszabbíttatja a templomot, és egy oldalkápolna hozzáépítésével állandó helyet kap a szentsír. Az orgona is rossz volt, a nagyharang meg volt repedve, helyette is más kellett volna, de ezekre már nem volt fedezet. Felhívással fordult a hívekhez, kérve, hogy adakozzanak erre a célra. A felhívás eredményes volt. Egy új orgona költségeinek fedezésére jelentkezett Gáspár Antal divatkereskedő, a nagyharang kicserélésére pedig Nagy Ézsaiásné úrasszony.

A templom megnagyítására a pályázatot kiírták, és rövidesen akadt is vállalkozó. A munkálatok 1906. év tavaszán megindultak, szépen haladtak, és már őszre be is fejeződtek. A templom hajója és szentélye a munkálatok alatt is használható volt, így július két első vasárnapján meg lehetett tartani Gál Tamás és Takó Albert felszentelt újmisési papok primiciáját. Mindkettőre hivatalos voltam én is, és Udvard Róbert főkántor úr is, aki azon a napon foglalta el állását, amikor nekem 1902. augusztus 30-án az esküvőm volt. Szegény a második

primicia ebédjénél, valószínűleg az előételként elfogyasztott haltól beteg lett, óriási görcsei lettek, az orvos a fájdalmak enyhítésére morfiomot adott neki, amit cseppenként kellett volna használnia, de ő éjszaka az üvegből ivott, és reggelre meghalt.

Ez nagyon megrendített. Mindkét főkántoromnak ily hirtelen kellett meghalnia. Elhatároztam, mihamar alkalom nyílik rá, itthagynom Barótot.

1906. augusztus 10-én megszületett harmadik gyermekünk, Magdolna Etelka Emília. Egészséges szép leányka volt, de igen sírós, ezért többet foglalkoztunk vele, több szeretetet kapott.

A templom megnagyobbítása befejeződött, az orgonát Angster orgonakészítő Budapestről leszállította és beépítette, a harangot pedig Biszák aradi harangöntő a helyére tette. Hátravolt mindezek felszentelése. Máthé főesperes úr ebben az ügyben felterjesztéssel élt Majláth püspök úrhoz. A válasz megérkezett, mivel ő beteg, felkérte Prohászka Ottokár újonnan felszentelt székesfehérvári püspököt, aki a megbízást vállalta. Rám nagy feladat várt, a szentelésre kellett készülnöm.

Az ehhez szükséges szertartáskönyvet Gyulafehérvár elküldte, és ennek alapján készültem. A püspök úr fogadására az ifjúsági énekkart a brassói karnagytól kapott alkalmi énekekre tanítottam be. A püspök úr augusztus közepén érkezett meg. A plébánia lépcsőfeljárójánál felállított énekkarral fogadtam. Úgy vettem észre, hogy jó hatással volt rá. Másnap megkezdődtek a szentelési szertartások. Én a küldött szertartáskönyv szerint bekapcsolódtam a szentelés lebonyolításába. Prohászka püspök úr nem a gyulafehérvári, hanem az egri rítus szerint végezte a szertartást, ami lényegében ugyanaz, csupán néhány zsolnárt nem akkor kellett volna énekelni, ahogy én készültem. Ezt nekem senki sem mondta meg. Így akkor énekeltem egy zsolnárt, amikor a püspök úr könyörgést mondott. Ő nem szólt semmit, de a kíséretében lévő Zomora Dániel gyulafehérvári kanonok durván rám kiáltott: Ne bőgjön! Én erre mint túl érzékeny ember, önérzetemben sértve, sarkon fordultam, és otthagytam az egész szertartást, elmentem a közeli vendéglőbe sörözni. Nemcsak a templom, de az orgona, a harang és az ereklyék megszentelése is kántor nélkül történt. Amikor észrevettem, hogy kezdődik a püspöki mise, akkor felmentem a kórusra, és a szentmisen elvégeztem a szolgálatomat.

Mise után fogadás volt, nem mentem el. Hivatalos voltam a püspöki ebédre, oda sem akartam elmenni. A püspök úr, miután nem látott ott Máthé főesperes úrral, odahívatott. A hívásra megjelentem. Prohászka rám nézett, és megkérdezte, mi történt. Elmondtam, hogy szertartás közben, amikor a nekem küldött könyv szerint zsoltárt énekeltem, Zomora kanonok úr rám förmedt: Ne bógjön! Hát én elmentem, de megjegyeztem, ember vagyok, és nem állat, az szokott bögni. A püspök úr rám nézett, kis gondolkodás után Zomorához fordult, és azt mondta: Kanonok úr, kérjen bocsánatot! Ez megtörtént, és utána ebédhez ültünk. A püspök úr engem jobbjára ültetett. Ez volt nekem a legnagyobb elégtétel. Ha fordítva történik, és Zomora lett volna Prohászka helyében, akkor engemet mint renitenst egyenesen elcsaptak volna. Ez volt Prohászka! Így találkoztam én, a kis tanító a nagy Prohászkaival.

Az ünnepség végével Prohászka kíséretével Székelyudvarhelyre ment a Rikán keresztül. Elindulásakor az énekkar egy jól betanult művel búcsúztatta. Ekkor megkért, hogy kísérjük el a Rika-hágón lévő vendéglőig. Ott újabb meglepetés ért, a vendéglőben az énekkarnak uzsonnára volt terítve. Mindig szeretettel és hálával gondolok a nagy Prohászkaúra, és kérem Istent, hogy mielőbb a szentek között tisztelhessek.

Azt a tervemet, hogy Barótról elmegyek, igyekeztem megvalósítani. Figyelemmel kísértem a pályázati hirdetéseket, és ennek alapján megpályáztam Nagytusnád kántortanítói állását. Nem sikerült, pályázatommal a második helyre kerültem, mert az újtusnádi tanító osztálytársa, Tekse János is pályázott, őt vitték be első helyre, és a püspök úr őt nevezte ki.

Rövidesen megpályáztam Csíkmadarast, ahol nem volt kepe, azt a birtokosság megváltotta 800 korona készpénzben, ezenkívül volt 75 terű tűzifa, 16 hold szántó, 28 hold erdei kaszáló és külön faizzás (faszén készítés) és legeltetési jog, ami szintén sokat ért. Mindezen felül 120 korona, amit a birtokosság fizetett. Az ottani tanítók közül ismertem Pálosi Gézá, aki akkor tanképesítőzött, amikor én második éves voltam. Ő protezsált a plébános úrnak és az egyháztanácsosoknak. Támogatóm volt Gál Antal karcfalvi kántor, aki keresztapám volt.

A próbaéneklés november ötödikére volt kitűzve, én már negyedikén délre megérkeztem. Először Pálosihoz mentem, ő bemutatott Mihály

Eleknek, aki nagy szeretettel fogadott, és megebédeltetett. Ebéd után bementünk Balló János plébános úrhoz, hogy bemutatkozzam. Ahogy beléptem, és megmondtam a nevemet, szigorúan rám nézett és azt kérdezte: Maga milyen ember? Meghökkenem, na, szépen fogad, gondoltam, és minden habozás nélkül azt feleltem: Azt másnak kell megmondania, önbíráim nem lehetek. Jól felelt, mondotta, és elkiáltotta magát a konyha felé: Regina, hozzon egy kancsó bort! Iszunk az új kántor egészségére! Ilyen ember kell nekünk, aki nem dicsekvő. Jó ideig elpoharazgattunk, azután felmentem Karcfalvára Gál Antal keresztapámhoz, aki engem utoljára négyéves koromban látott. Örömmel fogadott, jól megvacsoráztatott, és korán nyugovóra tértünk, mert másnap volt a próbaéneklés.

Reggel a misén énekeltem, az ottani alesperes úr, Rancz János, akit mint kitűnő szónokot a paptársai arany szájú szent Jánosnak hívtak, mise után megvárt, és azt mondta: Én is lemegyek a választásra, magának madarasi kántornak kell lennie. Jólestek ezek az elismerő szavak. A próbaéneklés megtörtént. Vetélytársak voltak Kocsis Gergely illyefalvi és Bíró József delnei kántortanítók. Itt megjegyzem, hogy Kocsisnak a sógora, Vorzsák kereskedő agyonpálinkáztatta az embereket. A választás mise után volt. Azt lehet mondani, hogy a választók közül sokan már részegek voltak. A választásra eljött Murányi Kálmán főesperes plébános. Ő vezette le a választást, ami az iskola udvarán történt. Ennek lefolyását a kollégám ablakából végighallgattam. Murányi főesperes úr indítványozta, hogy az egyszerűség kedvéért a választást jelölés útján ejtsék meg. Jogukban van hármat jelölni, első, második és harmadik helyre, és a püspök úr azt nevezi ki, akit ő akar. Ajánlja, hogy az első helyre Király István baróti segédkántortanítót, a második helyre Kocsis Gergelyt, a harmadik helyre Bíró Józsefet tegyék.

A leitatott tömeg szinte üvöltötte: nem így akarjuk, hanem első helyre Kocsis Gergelyt, a másik két helyre pedig írják, ahogy akarják. Erre Antal Albert, az egyházközség gondnoka csak annyit mondott: legyen úgy, ahogy kívánjátok, Kocsis az első, Király a második, Bíró a harmadik, de arról biztosítalak benneteket, hogy Kocsis nem fog énekelni nektek. A választók viselkedése nagyon lehangolt, ilyen megmozdulásra nem voltam elkészülve.

A gyűlés után kértem a főesperes urat, hogy engem ne terjesszen fel, visszalépek. Meglepődött, és azt mondotta: maga ne törődjék semmivel, menjen csak haza nyugodtan, és kezdjen készülődni, mert élek a felterjesztési jogommal, és azt úgy intézem, hogy a püspök úr önt nevezi ki. Szavait tudomásul vettem, még aznap délután Madéfalváról vonattal hazaindultam, és másnap reggel hazaérkeztem. A költözködésre nem gondoltam, vártam a kinevezés megérkezését. A kinevezés már november közepén megérkezett, és lázasan hozzákezdünk a készülődéshez. Először vasúti kocsit kellett biztosítani, amit november 28-ra adott az ágostonfalvi állomásfőnök. Megkezdtük a búcsúzkodásokat. Megtartottam a búcsúvacsorát, melyen Máthé főesperes úr elismeréssel méltatta működésemet, és fájlalta, hogy itthagytam Barótot. A búcsúlátogatások során Gergely István postamester úr megígérte, hogy az indulás napján átszállítat Málnásfürdőre, a vasútállomásra. A csomagolás elég terhes volt, s még nehezebb az elszállítás, mert szekéren kellett szállítani Ágostonfalvára és ott vasúti kocsiba rakni. 1907. november 30-án Gergely kocsiján útnak indultunk, és a Hatodon [a Dél-Hargitát a Baróti-hegységtől elválasztó hágó Barót és Mikóújfalu között – a szerk. megj.] keresztül Málnásfürdőre mentünk. Az utazás elég nehéz volt, mert a kocsissal együtt kilencen voltunk, de szerencsésen megérkeztünk. Egyedüli baj az volt, hogy Magdolna leánykánk egész úton sírt, és féltünk, hogy meghül, annak ellenére, hogy olyan enyhe idő volt, hogy felöltő nélkül lehetett utazni.

Madarason (1907. 12. 01. – 1911. 10. 31.)

A madéfalvi állomáson várt ránk a Madarásról elénk küldött szekér. Megérkezésünkkor vártak a kollégák és a plébános úr, aki egyúttal vendégül is látott. Másnap a község fuvarjaival Madéfalváról áthoztuk a bútorokat meg egyéb holminkat, és berendezkedtünk az elég tágas és kényelmes lakásban, amely állott két nagyszobából, terjedelmes konyhából, kamrából. A ház alatt nyári konyha volt és pince. Ezeken kívül a gazdasági épületek és elég nagy konyhakert használói lettünk. Megérkeztek a hajcsárok kísértc állataim is, két piros-tarka üsző, egy bivaly és négy darab sertés. A tyúkállomány megfelelő ketrecekben a vasúti kocsikban érkezett meg a bútorral együtt.

Ha jól emlékszem, a templomban az első vasárnapon, december 1-én mutatkoztam be. Másnap már megkezdődtek a roráték. Kezdetben

Kocsis hívei közönyösen fogadtak, de lassacskán megenyhültek és megszerettek. Az iskolában az első osztályt kaptam, amely igen népes volt, közel kilencvenen voltak. Általában minden osztály népes volt, hárman 240 gyermeket tanítottunk. Jellemző a korra, hogy az iskolák fejlesztésére nem sok gondot fordítottak, pedig a község gazdag volt. A közbirtokosság 42 ezer hold erdővel rendelkezett, az iskolának külön volt 160 hold erdője, amelynek fáiból száralva, eladva építhettek volna még legalább két tantermet, és akkor könnyebb és eredményesebb lett volna a tanítás. Bezzeg, amikor az oláhok kezébe került, azok nyomban nyolc tantermes állami iskolát tudtak építtetni, a három tantermes iskolát meghagyták az egyház kezén, és így tizenegy tanító tanított annyi gyermeket, mint mi hárman.

Az első tanévben érdemlegesen csak az iskolával foglalkoztam, közös erővel csupán a március 15-i ünnepélyt rendeztük meg. Magán dolgaiban pedig a baromfitenyésztést igyekeztem fejleszteni, átálltam teljesen az orpington faj tenyésztésére. Ezért baráti körökben tréfásan orpington kántornak hívtak. Ennek a fajnak jellemzője a nagy testalkat, vörössárga szín, nagy tojáshozam, ízletes hús és legfőképpen igénytelenség a táplálék tekintetében. Tudomást szerzett erről a székelyföldi gazdasági kirendeltség vezetője, gegei Kiss Ernő, és meglátogatta tenyészetemet, ami megnyerte tetszését, és felkért, hogy jelentkezsem a sepsiszentgyörgyi mezőgazdasági kiállításra. Megígérte, hogy a küldött és a vásár után megmaradt állatok el-, illetve visszaszállításáról ő gondoskodik. Jelentkeztem, és elküldtem egy kakast meg négy tyúkot, amelyeket a bizottság oklevéllel tüntetett ki. A szárnyasokat a kiállítás rendelkezésére bocsátottam.

Tekintettel a nagy takarmányínségre és arra is, hogy nekem az üszők hasznát nem hozták, azokat a szépvízi országos vásáron eladtam, és árukból egy szép harmóniumot vettem, amire nekem mint kántornak nagy szükségem volt.

Feleségem, hogy segítsen a család nehéz megélhetési helyzetén, megtanulta a paplanvarrást, amelyhez a szükséges rámat én csináltam. Ezzel lényegesen hozzájárult a háztartási költségek fedezéséhez. Ezenkívül érintkezésbe lépett egy budapesti maradék-áruházzal, amely bizományban maradék női és férfi ruhaanyagot szállított, és az eladott érték húsz százalékát adta fáradságdíjul. Feleségem a küldött anyagot mindig eladta, így megközelítőleg havi harminc koronát keresett, ami

akkor tekintélyes összeg volt. Egy alkalommal a cég ajándékba küldött egy szép kék férfi ruhaszövetet, amelyből készült ruhát több éven át viseltem.

Említettem, hogy szép nagy konyhakertem is volt, amelyet én hasznosítottam. Az a balhiedelem uralkodott Csíkmadarason, hogy ott káposztát és más konyhakerti veteményt nem lehet termelni, mert azok nem fejlődnek ki. A balhiedelmet megdöntöttem, júniusban a kertemben olyan karalábék voltak, hogy leveleiből a feleségem zöldkáposztát tudott készíteni június 29-ére, Péter és Pál búcsújára. A búcsúében részt vett kollégák elcsodálkoztak. A nyár folyamán nagy mennyiségben tudtam szállítani zeller- és petrezselyemzöldjét, ősszel sok murkot, zellert, petrezselyemgyökeret és káposztát tettünk el télre, sőt a karcfalvi nagyvásáron szekérszámra árultam a fejes káposztát. Mind ezek hozzájárultak a megélhetés megkönnyítéséhez.

1907-ben megjelent az új iskolatörvény, az úgynevezett Apponyi-féle törvény, amelyet a későbbi oláh világban annyiszor hánytorgattak az iskolafelügyelők. Ez a törvény némi enyhülést hozott a felekezeti tanítóknak is, amennyiben 800 koronáról 1000 koronára emelte az évi alapfizetést, az 50 koronás ötödéves kárpótlék érintése nélkül, ezenkívül biztosította az államsegélyt ott, ahol a helyi járulék nem ütötte meg a mértéket. Továbbá megadta a felekezeti tanítóknak is a félárú vasúti jegy váltására jogosító arcképes igazolványt. Ugyanezt biztosította a kisebbségi iskolák tanítóinak is, ha azok a magyar nyelvet szóban és írásban is tudták. Csíkmegyében is volt néhány ilyen román iskola, Vaslábbon, Nagykászon Feltizesében, a tölgyesi és gyergyószentmiklósi járás határ menti községeiben.

Ebben az időben Csík vármegye királyi tanfelügyelője dr. Balló István volt, aki megelőzőleg a csíksomlyói gimnáziumban az irodalomtanára volt. Szigorúan ragaszkodott az Apponyi-törvény betartásához. Latesssel, a vaslábi román tanítóval a hosszú ingét beköttette, ettől tette függővé az államsegély kiutalását. Feltízen a román iskolában talált térképet, amely Románia határát a Tiszával húzta meg, letépte, és azt az iskola udvarán elégettette. Cselekedetéért a román pópák feljelentették, és büntetésből a Felvidékre, Turóc megyébe helyezték. Így adtak lovat alájuk.

Az állami tanítók több kedvezményben részesültek, magasabb volt az alapfizetésük, és családi pótlékot kaptak a feleség és három gyermek

részére. Ez elkeseredést szült a felekezeti tanítók körében, aminek hangot adtam a sajtóban. Csíkszeredában megjelent egy hetilap, a *Csiki Lapok*, amelynek főszerkesztője dr. Élthes Gyula vármegyei tiszti ügyész volt, aki rokonszenvezett a felekezeti tanítókkal. Ebben az ügyben megbeszélést folytattam vele, és megígérte, hogy cikkeimnek helyet ad a lapjában. Sérelmeinket több cikkben soroltam fel, amelyek ellen nemcsak az állami tanítók, hanem a katolikus papság részéről is hangzottak el ellenérvek. A vitának Kajcsa József csíkszeredai állami igazgató-tanító vetett véget azzal a megjegyzéssel, hogy a felekezeti tanítóknak igazuk van. Mind az állami, mind a felekezeti tanítók egy célt szolgálnak, egyenlő munkát végeznek, sőt a felekezetiek annyiban többet, hogy nagyon sok helyen ők tanítják a hittant, ezenkívül iskoláik a felszereltség tekintetében az államiak mögött állnak, és mégis ugyanazt az eredményt érik el.

1908. április 15-én született Ferike fiunk, aki már a negyedik gyermekünk volt. Egészséges, szép gyermek volt, nagyon szerettük. Keresztapja Ferenc öcsém lett, aki ezer koronás életbiztosítást kötött részére.

Székelyföldet a magyar állam mindig mostohán kezelte. Természeti kincseit nem tudta értékesíteni, mert hiányoztak a jó közlekedési utak, nem volt vasútja. Egyetlen vasútvonala volt a brassói fővonalhoz csatlakozó Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda–Madéfalva–Gyimesi vonal, mely Romániával kapcsolt össze. Megemlítem még a Sepsiszentgyörgy–Bereck helyi érdekű szárnyvonalat, amely enyhítette ennek a vidéknek az elzártságát. Ezt is csak 1892-ben építették.

Csík vármegyének a felcsiki, gyergyószentmiklósi, valamint a tölgyesi járások községei ki voltak zárva a vasúti forgalomból. Az erdők által szolgáltatott értékes fenyőfák hasznosítását a Maroson tutajokon bonyolították le. Végre 1908-ban megnyitották a Madéfalvát és Marosvásárhelyt összekötő székely körvasutat, amely enyhített a helyzeten, de mivel készületlenül találta a közbirtokosságokat, a beözönlő idegen tőke potom áron vásárolta össze a birtokosságtól az erdőket. Az engedélyek megadása a vármegyei Központi Bizottság hatáskörébe tartozott, amelynek elnöke a mindenkori alispán volt. Ezt az alkalmat használták ki a tőke urai, és megvesztegetéssel, amely az alispánnál könnyen elérhető volt, többször értek el eredményt.

Egy alkalommal Török Ferenc csomafalvi plébánost, aki országgyűlési képviselő is volt, meg akarták vesztegetni, hogy megnyerjék támogatását egy nagyobb erdőeladási ügyében. Egy zacskóban tízezer aranykoronát ajánlottak fel neki, amelyet ő színleg elfogadott, de azt a legközelebbi Közigazgatási Bizottság ülésén az elnöklő alispán asztalára tette a következő szavakkal: Mit kaphatott a címeres ökör, ha a szopós borjúnak ekkora összeget akartak juttatni? Ezt az alispán magára nézve sértőnek találta, és beperelte Török képviselőt. Ez a per évekig tartott, amely végül az alispán lemondásához vezetett. Ezt az esetet csupán azért mondtam el, mert a tőkés urak mindent elkövettek, ha az erdővételeknél maguknak előnyöket tudtak szerezni.

Csíkmadarason a három tanító minden tekintetben bírta a nép bizalmát. Ezt megtudták a lelketlen kufárok és minket, szegény tanítókat akartak megvenni drága pénzen azért, hogy megszerezhessék a közbirtokosság hatalmas kiterjedésű illóvölgyi erdejét, melyben kizárólag hangszerfának való fák voltak. Személyenként húsz-húszezer koronát ígértek nekünk, ha rábeszéljük a népet az erdő eladására. Nem álltunk kötélnek, és az erdővásár elmaradt.

Ebben az évben, 1909 május havában veszélyes gyermekbetegség, a diftéria jelent meg, amelynek védő szérumával éppen csak kísérleteztek. A községben a járvány olyan méreteket öltött, amilyenre példa még nem volt. Pár hét alatt egytől tizennyolc évig sokan estek áldozatul ennek a veszedelmes kórnak. Naponként temettünk. A karcfalvi orvos, dr. Székely Manó, aki egyedüli orvos volt a felcsíki járásban, mindent elkövetett a kór legyőzésére. Alkalmazta a kísérleti szérumot, de a nép ellenszegült. Mihály Elek kollégám, akinek egyik kisfia diftériagyánús lett, azonnal beoltatta a többi gyermekét, akik nem kapták el a betegséget. Látván az oltás eredményességét, a nép megadta magát, beoltatta gyermekeiket, és megszűnt a járvány. Gyermekeimet teljesen elkülönítettem, családommal nem érintkeztem, szobámnak külön bejárata volt, ételemet itt adták be az ajtón. Gyermekeim megmenekültek a kórtól, de én nem kerülhettem el. Belázasodtam, 39 fokos lázzal még aznap húsz temetésem volt, utána azonnal Karcfalvára mentem az orvoshoz. Gyógyszert írt fel, és meghagyta, ha a daganat, amely mutatkozott, reggelig nem apad le, azonnal hívassam. Másnap reggel állapotom ugyanolyan volt, mint amikor az orvos látta, és nem küldöttem érte. Délutánra azonban veszélyesen bedagadt a torkom,

nyomban orvosért küldtem, de öt pár perccel azelőtt vitték el Csikszentdomokosra egy nehéz szülés levezetésére. Ez éppen pünkösdi szombatján volt. Az orvos csak másnap hajnalban került haza, megtudta feleségétől, hogy kerestem, megmosakodott, átöltözött, magához vette a szükséges felszerelést, és reggel hat órakor már a szobámban volt. Én párnák között feküdtem és fuldokoltam. A családom tehetetlenül nézte vergődésemet. Az orvos ahogy belépett, tisztában volt a helyzettel, mindenkit kiküldött, elővette speciális készletét, számat kipeckelte, és manduláimat felvágta. Rettenetesen sok genny folyt ki, és levegőhöz jutottam. Azt a boldogságot, amit akkor éreztem, csak az tudja értékelni, aki már volt fuldokló állapotban, és ismét levegőhöz juthatott. Meg voltam mentve az életnek. Délben már a családommal ebédelhettem. Mindig áldom orvosomat, aki visszaadott az életnek.

Ebben az évben a nyár folyamán közös erővel megalakítottuk a gazdakört, amelynek szervezésénél segítséget nyújtott Kiss Ernő gazdasági felügyelő. Az ügyvitellel engem bíztak meg. Első teendőnk volt, hogy a nyári dologidőre, amikor megindul a havason is a kaszálás, hozzassunk kukoricát, mert a puliszka fontos ételmezési cikk ilyenkor. A puliszkát férfiak is meg tudják főzni, és az tejjel, túróval felváltva fogyasztható és igen tartós a gyomorban. Tejelő állatok mindig voltak körülöttünk. Tevékenységemet méltányolta a gazdasági felügyelő, és kinevezett a felcsíki községek gazdasági tudósítójának. Abban az időben ez kitüntetés számba ment. Természetesen a munka elvégzése díjtalan volt.

A kézi munka tanításának elsajátítása céljából a királyi tanfelügyelőség Csikszeredában Slöjd [svéd: *kézzel végzett munka, ami mozgalommal szélesedett a korabeli Magyarországon is – a szerk. megj.*] kézimunka-tanfolyamot rendezett az iskolában, amelyen papírhajtogatás, agyag- és famunkák oktatása szerepelt. E tanfolyamon Pálosy Géza kollégámmal vettem részt, az egész vármegyéből körülbelül harmincan jelentünk meg. Amit készítettünk, hazavihettük magunkkal. Ezenkívül akik szorgalmasabbak voltak és kiválóan dolgoztak, a tanfolyam befejezésekor jutalmat kaptak. Pálosyval egy gyalupadot kaptunk a hozzá való felszereléssel.

Ebben az évben indult el dalgyűjtő útjára Bartók Béla és Kodály Zoltán, akkor még akadémiai növendékek. Madarasra Bartók Béla jött, és két héten át én kalauzoltam őt a nótafákhoz. A leénekelte népdalokat

nyomban kottázta, és visszaénekelte ellenőrzésképpen, hogy úgy kottázta-e le, ahogy a nótafa énekelte. Egyikük elénekelte Báthori Endre bíboros, erdélyi fejedelem tragédiáját, amelyet a népköltészet népbaladának is beillő módon örökített meg. Mihály román vajda két csíkszentdomokosi embert bérelt fel Báthori megölésére. A vajda Erdély uralmára törekedett, és a legfőbb akadályt Báthori személyében látta. Báthori menekülés közben a csíkszentdomokosi Pásztorbükk nevű erdőrészen megpihent, és alvás közben meggyilkolták. Emiatt a pápa Szentdomokos községét egyházi átokkal sújtotta, és tíz éven keresztül ebben a községben nem volt istentisztelet, nem szóltak a harangok, nem volt egyházi temetés, keresztelés, házasságkötés stb. Ez igen nagy büntetés volt, mert itt tulajdonképpen azok bűnhődtek, akiknek semmi közük nem volt a gyilkossághoz. Azon a helyen, ahol a gyilkosság történt, a kegyelet kápolnát építtetett, és ott minden évben a gyilkosság évfordulóján emlékbúcsút tart a község népe.

Az évenként kétszer, tavaszon és ősszel megtartott tanítóegyesületi életbe is tevékenyen bekapcsolódtam. Két ízben szavaltam, egyszer Madéfalván, ahol Jókainak a *Holt költő szerelme* című költeményét nagy sikerrel mondtam el. A második helyre nem emlékszem, hogy hol szavaltam. A madéfalvi gyűlést, abból a célból, hogy a madéfalvi veszedelemről kellőképpen megemlékezzünk, nem tavasszal, hanem kicsit korábban, januárban tartottuk meg, közel a tragédia évfordulójához. Itt 1764. január 6-án [*valójában január 7-én virradatkor – a szerk. megj.*] Mária Terézia generálisa, Buccow a székelyek százait gyilkoltatta le [*valójában báró Siskovics József altábornagy adta ki a parancsot, aki a leváltott Buccow helyébe lépett – a szerk. megj.*], mert azok ősi jogukról nem voltak hajlandóak lemondani, és vonakodtak felvenni a fegyvert, mint a felállítandó határőrezred katonái. Ez alkalommal Buccow mintegy ötszáz embert gyilkoltatott le, akiknek holttestét egy közös sírban, a község szélén temettette el, föléjük egy nagy tölgyfakeresztet állíttatott, amelyre ráíratta: Itt nyugszik a székelyek megalázott büszkesége. Egy csíksomlyói ferences szerzetes ezt látva, rávésette a kereszt rövidebb fájára: sicvlicidivm. Magyarul székelyveszedelem. Ha ebben a latin betűket az „S” kivételével összeadjuk, mint római számokat, megkapjuk a tragédia évének számát, 1764-et. A ferences atya még azt is rávéste: „Itt emelt magának a gonoszság oltárt, mondd

el hóhéringra a CIX.-k soltárt”, amelyben benne van: Nem nyugszom addig, míg ellenségemet lábam zsámolyává nem teszem.

Ezen a helyen a székely nép kegyelete közadakozásból 1904-ben egy monumentális emlékművet emelt, amelynek leleplezését országos ünnep keretében nagy fénnel ülték meg. A leleplezési ünnepségen igen sok pesti újságíró is megjelent. Szerencsére a kormányt az akkori csíki főispán, Mikó Bálint képviselte, aki izig-vérig székely volt. Azért mondám szerencsére, mert Zsögön Zoltán, a csíksomlyói tanítóképző fiatal poéta lelkületű tanára ez alkalomra írt ódáját szavalta el, melynek a kezdő szakasza, ha jól emlékszem, ez volt:

*Bíborban, bársonyban született hitvány porkoláb,
Gazember bitangot nem tűrjük tovább.
Véres kezével a nyelvem tépje ki,
Az igazat úgylis megmondom neki.*

Az újságírók, gyorsírók lázasan jegyeztek, de Mikó főispán megtiltotta azoknak nyilvánosságra hozását. Ha ez nyilvánosságra került volna, Zsögön nem kerülhette volna el a felségsértés vádját, ami súlyos büntetést vont volna maga után. Egyedüli büntetése az lett, hogy Majláth püspök úr, amikor ezt megtudta, magához hívatta, és felkérte, hogy ezt a versét semmisítse meg, és saját érdekében többé ilyen hangú verset ne írjon.

Az egyesületi élet keretébe tartozik az is, hogy az egyik ilyen gyűlés alkalmával előadást tartottam az egyszerűbb tanszerek előállításáról, amiket magam készítettem, és azokat be is mutattam. Az egyik volt az a gyűrű, amelyen érzékelhetően bemutatható, hogy a melegség következtében a testek kitágulnak, és így a felhevített golyó nem megy át azon a gyűrűn, amelyen hideg állapotban könnyedén átment. A másik a színkeveréshez használható korong volt. Az előadás sikeres volt, a taneszközöket átadtam az intézeti szertárnak.

Az 1904-es képviselőválasztások után a zavaros belpolitikai helyzet miatt már kétszer volt választás. 1910-ben újból kiírták a választásokat. Már nem emlékszem, ki volt a felcsíki járás utolsó képviselője, csak annyit tudok biztosan, hogy az mameluk volt. A kerület ellenzéki vezérei felléptették dr. Györffy Gyula csíkszentsimoni születésű, Budapesten élő neves ügyvédet. Ez az ember, mint hű székely, a népe érdekében sokat tevékenykedett. Könnyebbé szerette volna tenni a

székely asszonyok szövését azzal, hogy állami támogatással olyan szövöszékhez jussanak, amelynek segítségével munkájuk könnyebbé válik. A kereskedelmi államtitkári hivatalban Sztérényi József ült, aki nem tudni, mi okból, személyes ellensége volt Györffynek. Meghiúsította Györffy igyekezetét, és a székely nép előtt nevetségessé tette, mert a beharangozott szövöszék akciót nem tudta megvalósítani. Az ellenzék vezeterei szerették volna, ha Györffy visszakapja régi jó hírnevét, és jelölésével akcióképessé akarták tenni.

A kormány jelöltje a dúsgazdag papírgyáros, dr. Surányi Miklós volt, aki szórta a pénzt a megvesztegetésekre. Györffy szegény, leégett ember volt, nem telt neki vesztegetésekre. Az ellenzéki vezetők, akik felléptették Györffyt, akcióba léptek, felkeresték a tanítókat, mint akik legtöbbet tehetnek a falu lakóinak felvilágosítása tekintetében. Hozzánk is eljöttek Madarasra, és mi vállaltuk a megbízatást, mégpedig eredményesen. A 120 választójogosultból 100-at megnyertünk ügyünknek. Hasonló volt az arány a többi községekben is.

Surányi a szállongó hírek szerint 320 ezer koronát költött. Ez hihető is, mert akadt egy jegyző, a nevét elhallgatom, akitől faluja szeretett volna megszabadulni, és őt is felléptették jelöltnek. Ő a jelölést vállalta, ami Surányinak nem tetszett, és hogy rábírsa a visszalépésre, 50 ezer koronát adott neki, amit a jegyző elfogadott. Visszalépett, kocsit, lovat és a feleségének zongorát vett, pedig még zongorázni sem tudott. Surányi főkortese minket is felkeresett, és hármunknak 20 ezer koronát ígért, sőt le is tett az asztalunkra, ha a választóknak legalább a felét az ő táborukba visszük. Nem vállaltuk. Sokan mondták, miért nem vettük el a pénzt, és azután fordítottunk volna hátat. Ezt jellemtelenségnek tartottuk, és nem tettük volna meg.

A választáson Györffy fényes győzelmet aratott, összes költségei talán háromezer koronát tettek ki, az úgynevezett fuvar költséget. A választások után Györffy személyesen felkeresett és megköszönte önzetlen közreműködésünket. Sajnos terveit nem tudta megvalósítani, mert 1914-ben kitört a nagy háború, és nem nyílt tere a beígért elképzeléseknek.

Nevetségesnek tűnhet, de mégis megemlítem, hogy élve búcsúztattam el valakit. Volt Madarason egy bohém életű kereskedő, aki jó barátom volt. Úgy hívták, hogy Izsák Antal, mi Tóninak szólítottuk. Súlyos beteg lett, elmentem hozzá meglátogatni. Rövid beszélgetés után

hozzám fordult, és azt mondta: Te Pista, én most meghalok, kérlek, búcsúztass el engemet, hogy kiktől, azt most feldiktálom, mert ha én meghaltam, és a feleségem diktálja fel, ő azokat is felírhatja, akiktől én nem akarok búcsúzni, mert nem szerettem őket. A megbízást vállaltam, mert meg voltam győződve, hogy erre sor kerül, hiszen nagyon gyenge volt. Június hónapban voltunk, a legjobb kaszálási időszakban. Amint már jeleztem, volt a havason egy 28 holdas erdei kaszálóm. Vasárnap délután volt, amikor Izsák búcsúztatására vállalkoztam. Még aznap délután elindítottam a kaszásokat, hogy hétfő reggel időben hozzáfoghassanak a kaszáláshoz. Hétfő reggel a mise után szándékoztam felmenni a havasra. Mivel Izsák állapotát súlyosnak véltem, még az éjszaka elkészítettem a búcsúztatót, és reggel meghagytam a feleségemnek, hogy ha Izsák meghal, azonnal értesítsen. Hétfő reggel el is mentem. Türelmetlenül vártam a feleségem üzenetét, de hiába. Végül meguntam, és csütörtökön hazamentem megtudni, hogy mi van Izsákkal. Első dolgom az volt, hogy meglátogattam. Meglepetésemre ott ült az ágya szélén, lábait lógatta, előtte egy kis széken egy üveg bor, és iddogált. Amikor meglátott, felujjongott, és azt mondta: No, Pista, nincs szükségem a búcsúztatóra. Nem oda Buda, testvér. Én megcsináltam a búcsúztatót, és ingyen nem dolgozom, mondtam tréfásan. No, ha megcsináltad, akkor fújd el. Zsebembe nyúltam, elővettem az elkészített írást, és énekelni kezdtem. Természetesen minden versszak után ittunk egyet, de mivel hosszú volt, hát sokat ittunk. A felesége hol kacagott, hol sírt, de maga Izsák komolyan sírt. Amikor befejeztem, azt mondta: No, feleség, ha meghalok, nem kell búcsúztató, mert én élve meghallgattam. Jól van, Pista, köszönöm.

Évek múlva, amikor már csíkszentgyörgyi kántor voltam, és a háború második évében jártunk, Brassóban volt dolgom. A Kapu utcán mentem végig, egyszer csak egy igen kis üzlet feletti cégtáblán Izsák Antal nevét olvastam. Beléptem, hát meglepetésemre őt találtam a kis kefeüzletben. Amikor meglátott, megismert, és sírni kezdett. Te, Pista, nem tudok meghalni, a halál azt hiszi, hogy már meghaltam, hiszen elbúcsúztattál. Hej, pedig de szeretnék meghalni, egyedül maradtam, maholnap már teljesen tehetetlen, nyomorultul kell elpusztulnom. Megsajnáltam, s hogy mégis legyen valami, ami rá emlékeztet, vettem egy kis keménykalap-kefét, amely még ma is megvan, s ahányszor meglátom, mindig

eszembe jut, hogy én egy embert élve elbúcsúztattam, és az nem tud meghalni.

Teltek-múltak az évek, munkámat végeztem rendesen. 1909 decemberében, amikor az éjféλι miséről hazamentem, örömkönnyek között találtam a feleségemet, szerencsésen megszületett a kisleányunk, sorrendben az ötödik. Jézuska hozta, legyen Éva, mondtam. Nem, Sáríka lesz az ő neve. Legyen, de én az Évát is akarom, így lett a neve: Sarolta Éva.

Fontosabb események nélkül teltek a hónapok, bár a világban történő események izgalmakat okoztak az emberiség részére. Ilyen volt Bosznia és Hercegovina annektálása, melyet a nagyhatalmak nem néztek közömbösen. Ez már részben szinte háborúhoz is vezetett. Magyarországon részleges mozgósítást rendeltek el. Az izgalmak ideiglenesen eltűntek, de már érezni lehetett, hogy közeledik egy nagy leszámolás, amely ránk, magyarokra végzetes lehet.

Ilyen izgalmak közepette érkezett el 1911. augusztus 24-e, amikor megszületett hatodik gyermekünk, Erzsike. Kezdetben szinte kedvetlenül fogadtuk, mert a rendes sorrend szerint fiú következett volna. Szép volt, kedves volt, Isten ajándéka volt, belenyugodtunk, és így volt jó, mert ő az, akire mindig büszkén és szeretettel gondolunk. Ő a család kis pöntyikéje ma is.

Belső sugallatra elhatároztam, hogy tovább megyek Csíkmadarasról. Nemsokára olvastam, hogy Csíkszentgyörgyre kántortanítói állásra pályázatot írtak ki. Elhatároztam, hogy megpályázom, annál is inkább, mert ötven évvel azelőtt édesapám ott volt segédtanító. Az elhatározást tett követte, beadtam a pályázatomat, és 1911. október 8-án, Magyarok Nagyasszonya ünnepén próbát énekeltem, és megválasztottak.

Ebben a községben nagyobb volt a jövedelem, 200 kalongya őszi búza, 220 zab, 120 szekér bükkfa, szántó, kaszáló és még némi állami segély is. A püspöki kinevezést október 17-én kaptam meg, és november 1-re az állást elfoglaltam. A madarasiaktól fájó szívvel búcsúztam, különösen a kollégáktól, mert igen jól megvoltunk együtt.

Csíkszentgyörgyön (1911. 11. 01. – 1914. 06. 28)

Csíkszentgyörgyre tizenkét szekér vitte le a holminkat, a tizenharmadikban a család tagjai mentek. Szentgyörgyön bankettel fogadtak. Csak az volt a nagy baj, hogy nem volt kántori lakás, és egy kis falusi

bérházba kellett költözzünk addig, amíg felépítik az új kántori lakot. Amikor megláttam a szűk lakást, elszorult a szívem, és szinte bántam, hogy a madarasi szép lakást otthagytuk, és ide, ebbe a nyomorúságos kis fészekbe költözzünk. Egy belső hang azt súgta, ez a szűk lakás nem szolgálhat egy ilyen nagycsaládnak egészségére. De ha már így van, hát akkor bízunk mindent a Jóistenre! Ki tudja, mi a szándéka velünk! Legyen úgy, ahogy ő akarja!

Beköltöztünk, elrendeződünk úgy, ahogy lehetett, de a szalongarnitúránk nem fért be, azt az iskola padlásán helyeztük el abban a reményben, hogy a jövő évben felépítik a beígért kántorlakot, és ott majd elférünk. Ebben a lakásban, ahol eddig csak két személy lakott, most tizenegyen kell elférnünk. November elsején letettem az esküt, ezzel hivatalosan is a szentgyörgyi hitközség kántortanítója lettem. Elkezdtem a működésemet.

Füstös kollégám kalauzolása mellett megkezdtek az ismerkedő látogatásokat. Odamentünk, ahová ő tanácsolta. Később rájöttem, ő csak azokhoz vezetett, akikkel nem volt haragban. Nem vezetett el például a csíkszentgyörgyi községi pénztárhoz, aki középiskolát végzett, értelmes, tekintélyes ember volt, mert övele rossz viszonyban volt. Ennek később, amíg ki nem derült az igazi ok, sok kellemetlenségét kellett tapasztalnom. November 25-én Katalin-bált rendezett az intelligencia, és oda minket is meghívtak. Megjelentünk. Itt megismerkedtem a község több számottevő emberével. Margit, a feleségem húga itt ismerkedett meg Csutak Andorral, egy kereskedő ugyancsak kereskedő fiával, amely ismeretségből a végén házasság lett.

Csíkszentgyörgy és a közeli Csíkbánkfalva községeknek közös egyházközségük volt. A két község 1911-ig körjegyzőséget alkotott [*vagyis a két község igazgatási feladatainak együttes ellátásában állapodtak meg – a szerk. megj.*], ekkor szétválasztották, önálló jegyzővel Bánkfalva is nagyközség lett. A szétválásig az erdőségek nem voltak megosztva. Ezt a lakosság nagy része érthetetlen okokból nem is akarta. A megosztás mellett harcolt a közbirtokossági elnök, csíkszentgyörgyi lakos és a bánkfalvi bíró. Tervük sikerült, de mind a ketten életükkel fizettek. Az ellenzők felbujtattak egy pár fiataalt, és a megegyezést rögzítő gyűlést követően, amely egy közös ebéddel és mulatsággal ért véget, az éj leple alatt, amikor a vendéglőből eltávoztak, az elnököt leszúrták, a bírót

pedig agyonütötték. Az ellenségeskedés nem szűnt meg, sőt átragadt a fiatalságra is, és gyakran véres verekedéssé fajult.

December hónap első napjaiban egy vasárnap este Füstös kollégámtól, a piactérről mentem haza a Fiság melletti lakásomba. Az út egy 200 m hosszú, két oldalt 2 m magas kerítéssel szegélyezett síkátoron vezetett. A síkátor közepén lehettem, amikor mindkét irányból hangos énekszóval közeledett egy-egy csoport berúgott fiatal legény. Amikor egészen közel kerültek egymáshoz, hangos szitkozódásba kezdtek, és előkerültek a bicskák. Megijedtem, hogy most mi lesz. Bátorságot erőltetve barátságosan rájuk szóltam: Hát ilyen csúnyán mutatkoznak be az új kántoruknak! Az ellentéteket el kell simítani. Mindannyian magyarok, testvérközségek lakói, hát szeressék egymást! Vállalkozom, hogy a megértést létrehozom közöttük, csak adjanak alkalmat rá. Jövő vasárnap délután jöjjenek össze az iskolában, és ott mindent elintézzünk. Meghallgattak, a bicskák zsebbe kerültek. Hátat fordítottak, és mindkét csoport elindult saját faluja felé.

A következő vasárnap a két részről harminc fiatal legény jelent meg. A beszélgetések eredményesek voltak. A harminc fiatalon keresztül megfogtam az ifjúságot, és a téli vasárnapi délutánokon egyre többen és többen jöttek össze, így nem hivatalosan létrejött az ifjúsági egyesület. Az összejöveteleken elbeszélgettünk a magyar történelemről, földrajzról, számolgattunk. Tanultuk a faragott fa és a gömbfa köbtartalmának kiszámítását. Ez tetszett nekik a legjobban, mert a község lakóinak egyik fő kereseti forrása a fájuk értékesítése volt.

A kántorlakás építése ügyében a két község birtokossága közös gyűlésre jött össze. Népes családomra tekintettel elhatározták, hogy négyszobás lakást építtetnek. Ez ellen Tompos János tiltakozott, itt már megmutatkozott az ellenszenv, hogy nem tettem látogatást nála. Hivatkozott a törvényre, amely a tanítónak kétszoba-konyhás lakást ír elő. Erre Incze plébános azt válaszolta, igaza van, de mivel Király tanító úr kántor is, őt mint kántort is megilleti két szoba. A gyűlés így határozott. Ennek alapján megbízták a jelenlévő vármegyei építészeti hivatal mérnökét a terv és költségvetés elkészítésével. Ezzel felcsillant szememben a reménység sugara, hogy mégiscsak lesz megfelelő lakásom.

Amikor Madaraszról elköltöztünk, a feleségem a hurcolkodás közben a hasát a köldök táján megütötte, de ő ezzel nem törődött. Szent-

györgyön többször említette, hogy nagyon fáj a hasfala. Orvost akartam hívni, de ellenkezett. A községházánál összefutottam a hivatalos körútián lévő dr. Csiszér Miklós járási főorvossal, és elvezettem lakásomra, hogy nézze meg a feleségemet. Megvizsgálta, és szörnyen letolt, hogy ilyen későn hívtam. Annyira el volt hanyagolva a dolog, hogy nyomban sebészeti beavatkozás volt szükséges. Mivel az orvos mindig magával hordozta a szükséges műszereit, azonnal hozzálátott a műtéthez, felvágta az ütés következtében keletkezett hastályogot, amiből rengeteg sok genny folyt ki. Ezzel a műtéttel megmentette a feleségem életét. Áldja meg az Isten porában is!

Közben teljesítettem hivatásomat. Az intelligenciából egyelőre egy férfi dalárdát szerveztem, és megkezdtük az előkészületeket a március 15-i ünnepségre. Az ünnepély szépen sikerült.

Ezt követően bennünket nagy csapás ért. A tavaszi latyakos időjárás és a szűk lakás következtében családomban járvány fordult elő. Először a feleségem húga, Annuska betegedett meg, utána mindegyik gyermekünk, kivéve Erzsikét, akit még anyatejjel táplált az édesanyja. Azonnal orvosért küldtem Csíkszentmártonba, de sajnos Csiszér doktor úr körúton volt, a fuvaros pedig elhozta dr. Czirjákot, aki bizony gyenge orvos hírében állott. Megvizsgálta a betegeket, és diftériát állapított meg. A legsúlyosabbnak Ferike állapotát találta, őt nyomban beoltotta a diftéria szérummal, és ráadásul a torkát meglápiszolta (gyógyhatásúnak tartott ezüst-nitrát kristályok oldata). Szegény gyerek rettenetesen sikoltott, és azt kiáltotta: Ne öljetek meg! Ez nagyon sokszor eszembe jut, ilyenkor mindig marcangolja a szívemet az a vád, hogy mivel megengedtem, én is oka vagyok halálának. Megjegyzem, hogy az a „híres” orvos a fecskendőtünt nem dezinficiálta. Még aznap eljött Csiszér doktor úr, aki később megállapította, hogy szegény gyermek vérmérgezést kapott. Azt is megállapította, hogy a gyermekek nem diftériában, hanem vörhenyben (skarlát) betegedtek meg, és sikeresen kezelte őket.

A következő éjszaka hirtelen én lettem beteg. Reggel az orvos úr, aki hívás nélkül jött mindennap, megállapította, hogy tüszős mandulagyulladásom van. Orvosságot írt fel, megvettem, beszedtem, de nem használt. A Ferike állapota pedig reménytelenné vált. Az orvos mindent megtett, de sikertelenül. Másnap reggel négy szemközt azt mondta nekem, magának talpra kell állni, ezért kénytelen vagyok felmetszeni

a manduláit, hogy siettessem a gyógyulást. Megtette. Két-két vágást végzett a manduláimon, és másnap reggelre már jobban lettem. Szegény Ferike még aznap éjjel kiszenvedett, mégpedig úgy, hogy nem volt mellette senki sem. A sok beteg ápolásában mindenki elfáradt, kimerült és elaludt, nem tudott virrasztani mellette senki. A drága gyermeket, mert ragályos betegségben halt meg, hatósági rendelkezés alapján már másnap eltemettük. Ott tudtam lenni. A többi gyermek és Annuska még mindig betegek voltak. Magdus állapota volt a legsúlyosabb. Csiszér mindennap jött és ápolta a gyermekeket. Magdus állapota szinte reménytelen volt.

Alighogy eltemettük Ferikét, sürgős ügyben Csíkszeredába kellett mennem. Amikor felültem a szekérre, anyósom azt kérdezte tőlem: Mit csináljak Magdussal? Én rezignáltan azt feleltem, semmi egyebet, mint amit az orvos mondott. De úgyis minden hiába, őt is már csak a föld gyógyítja meg! Erre anyósom kapta magát, és még április lévén, a fagyos földből nagy nehezen felkapart annyit, amennyit egy kendőbe tehetett, és azt Magdus nyakára kötötte. A gyermek türelmesebb lett, és elaludt. Délután, amikor jött Csiszér, már egészen jól volt. Elcsodálkozott, és azt mondta: Nem lehetetlen, hogy az a fagyos föld a kendőn át jó hatást gyakorolt.

Sorra mindegyik gyerek meggyógyult, de ez hat hétbe került, és ezalatt mindennap eljött Csiszér orvos úr, és semmit sem fogadott el, mondván: elég volt magának az a szenvedés, amit a saját és gyermekeinek betegsége alatt el kellett viselnie. Ez volt Csiszér doktor, az igazi emberbarát. Újból mondom, áldja meg az Isten. Sajnos, ennek a betegségnek a következményei megmaradtak mindegyik gyermeknél. Aladárkának a fülére ment, és a dobhártyája kifűrödött. Emmuskánál, Magdusnál és Sáríkáknál pedig a szívnél okoztak soha el nem múló tüneteket.

Ferike tragikus halála miatt, aki éppen csak négyéves volt, fel akartam jelenteni Czirjákat, de Csiszér orvos úr lebeszélte, mondván: Feltámasztani úgysem tudjuk, ellenben újabb fájdalmat okozna az, hogy elrendelnék a gyermek felboncolását. Nem tettem feljelentést, de amikor Czirják az iskolába jött megvizsgálni a gyermekeket, otthagytam őt, és szóba sem álltam vele.

Mivel a kepejárandóság a naptári évre szól, így az 1911. évre csak igen kis hányadot kaptam, és bizony anyagi nehézségek állottak elő.

Ezt csak úgy tudtam leküzdeni, hogy még a Baróton kötött életbiztosításomat felmondtam, és a megállapodás értelmében a befizetett összeget bizonyos levonással visszakaptam. Ez, ha jól emlékszem, 760 koronát tett ki, ami abban az időben tekintélyes összeg volt, a hivatalos tanítói fizetés egy évre ezer korona volt. Ezzel jól jártam, különösen jól, ha arra gondolok, hogy a háború után az ilyen biztosítási összegek mind elvesztek. Így beigazolódtott az a közmondás, hogy minden rosszban van valami jó.

Anyósom a baróti házát még 1910-ben eladta 11 ezer koronáért, ebből kifizette a kétezer korona adósságomat, amelyet tulajdonképpen a megterhelt családi körülményeim miatt kellett csinálnom. Ezer koronából felruházta lányait és önmagát, a megmaradt nyolcezer pedig bankba tette. 1912 júniusában Margit férjhez ment Csutak Andor kereskedőhöz, és négyezer koronát felhasznált hozományra, bútorra és készpénzre. Az egyéb holmikát már megszerezte, a szőtteseket elkészítette, mielőtt hozzám költöztek volna. Ezek a holmik Annuska részére is megvoltak, amelyek egy nagy ládában voltak elraktározva.

Az 1912. évi kepezés megtörtént, és így a jövő kilátásai biztatóbbak lettek. Az esős időjárás miatt a kántorlak nem készülhetett el, és emiatt az ősz folyamán leköltöztünk az iskolához a tanítói lakásba. Ezt megtehettük volna 1911-ben is, amikor Madarásról ideköltöztünk Szentgyörgyre, de Györke kolléga, aki mint legényember lakott benne, nem volt hajlandó átadni a lakását, pedig az iskolaszék biztosított volna részére ugyancsak az iskola épületén belül egy másik egyszobás lakást. A kisfiam elvesztése felébresztette benne a jobb baráti érzést, és önként adta át a lakását, elfoglalta az egyszobás részt, amit az előző évben ajánlottak neki. Döntését hálával fogadtuk.

Mindenesetre ez sokkal kényelmesebb volt, mint a Fiság melletti nyomorúságos kis lakás. A költözködési fáradalmak következtében anyósom tüdőgyulladást kapott. Ezt az alkalmat felhasználtuk, és minden nagyobb rábeszélés nélkül katolizált. Leányai szintén katolizáltak. Margit a férjhezmenetelekor, Annuska pedig az év végén, mivel akkor töltötte be a 18. évét. Így már az egész család visszatért az egyház kebelébe, kivéve apósomat, aki máshol élt, mert anyóssal hadilábon álltak.

Azok a családok, amelyek napszámos sorba tartoztak, az egyházi törvények és a szokásjog alapján nem fizettek fajárandóságot, helyette

az igával rendelkezők által behordott fát kötelesek voltak felválni és ellátásukat maguknak kellett megoldani. Ezt embertelenségnek tartottam, és bevezettem, hogy ezek a favágók munkájukért egész napi teljes ellátást kapjanak. Jöttek is szívesen, amikorra meghívást kaptak.

Kiállításra szüntettük meg azt a furcsa szokást is, hogy házszentelés alkalmával a hívek tojást, füstölt disznólábat és egyebet adjanak, s azt a kijelölt egyházi segédszemélyzet a kosarában, zsákjában házról házra hordozza végig a falun, kísérve a papot és a kántort. Incze plébános úr szívesen beleegyezett, mert ő sem volt híve az ilyen koldulási rendszernek. Megszüntettem a temetések megelőző zsolttározásokat, amelyek csak arra voltak jók, hogy a rendes kántorok tekintélyét aláássák. A zsolttározás alatt, amit a kántor egyedül végzett a koporsóba tétel előtt, a kántor a kitett egy liter bort el kellett kortyolgassa.

Amikor engem egy jómódú ember halála alkalmából meghívtak zsolttározásra, nem akartam elmenni, de a plébános úr azt mondta, egyelőre ne csináljak újítást, ez rossz színben tüntetné fel az elődömet. Hát elmentem, de ugyanakkor elhatároztam, hogy nem az elődöm által bevezetett két koronás díjat, hanem húsz koronát fogok kérni, abban a reményben, hogy így a falu elhagyja a temetések előtti zsolttározást. Amikor megkezdtem a zsolttár éneklését, az asztalra tették az egy liter bort, amit én visszavitettem, mondván, ha végeztem, akkor kérek egy fröccsöt. Feltűnt nekik. Másnap, amikor a temetés után fizetni akarta a két koronát, azt mondtam: A zsolttározás díja húsz aranykorona. Sokallotta, de fejcsóválva kifizette. A falun végigfutott a hír, hogy az új kántor csak húsz koronáért zsolttározik. Céloamat elértem, több zsolttározást nem rendeltek.

Események nélkül teltek hetek, hónapok. A megegyezés szerint a legényekkel a vasárnap délutáni összejöveteleket megtartottam. Az egész tantestület és a plébános úr bevonásával a felnőtt gazdáknak előadásokat tartottunk. A gazdasági témájú előadásokkal útmutatásokat adtunk a tagosított birtokokon (a szétszórt apró birtokokat egy összefüggő tagban kapták meg a gazdák) történő gazdálkodáshoz. Ebben a gazdák járatlanok voltak, mivel a tagosítás előtt a nyomásos rendszer szerint gazdálkodtak. A négyes forgó célszerűségét magyaráztam, és kihangsúlyoztam a kapásnövények közül a takarmányrépa fontosságát az állatok célszerű etetése érdekében. Erre az egyik gazda azt mondta: Jól van, kántor úr, de járjon elől, mutassa meg, hogyan

kell csinálni. Nem volt szándékom gazdálkodni, de ez a közbeszólás kötelességemmé tette. Adósságra állatokat szereztem, berendezkedtem és a kántori birtokon hozzáfogtam a javasolt módon a gazdálkodáshoz, amely eredményes lett. A követőim száma megsokasodott.

Az általános gazdasági krízis, amelyet Magyarországon súlyosabbá tett a balkáni háború, a gazdákat nehéz viszonyok közé sodorta. A bankok megszigorították a hitel folyósítását és ez nagyon megnehezítette a gazdák számára célszerű gazdasági eszközök beszerzését. Ez a körülmény adta azt az ötletet, hogy a szentgyörgyi és bankfalvi gazdák megsegítésére létrehozzunk egy kis takarékpénztárt csekély 40 000 korona alaptőkével. A részvényjegyzések megindultak, és öszre lejegezték az egész alaptőkét képező 40 000 koronát.

Mielőtt a takarékok beindításáról részletesebben írnék, megemlítem az alábbi esetet, ami sok kellemetlenséget okozott további életem folyamán. Potyó Antal bankfalvi jegyző házassága alkalmából minket is meghívott a menyegzőjére. Hivatalos volt Bartalis Ágoston főszolgabíró is. A menyegző Csíkközvárosban Potyó szülőfalujában volt. Ide való volt a menyasszony is. A vacsora alatt a kozmási tanító, Kömény Gyula hozzám fordult, és hangosan kért, hogy meséljem el az 1900. március 15-i diáktüntétést, amely a tanítóképzőben folyt le. Mindent elmondtam úgy, ahogy történt, de nem ismertem fel Bartalist, akit annak idején a tüntetés napján a Székely Vendéglőből kidobtunk, mert a cigánnyal az osztrák himnuszt húzatta. A történet elmesélését hallgatta Bartalis is, és megjegyezte: Az a kidobott ember én voltam. Így egymásra ismertünk, szóváltás nem történt, de volt folytatása. Erre később visszatérek.

Bartalis tehát ellenségem lett, de ellenségem lett Puskás jegyző is, mert a két községtől a havasi kaszálók helyett cserébe elkértem a kántor lak mögötti kertet. Ezt a kertet baromkertnek nevezték, és itt szokták tartani az állatvásárokat. Közel volt, jó takarmány termett rajta, és kevésbe került a megmunkálás, a termény hazaszállítása. Korábban a kert bérlője a jegyző volt, bántotta őt, hogy nekem adták, bár nyíltan nem mutatta.

Ellenségemmé lett Füstös is, akinek szemrehányást tettem azért, mert nem vitt el Tomposhoz, hogy bemutatkozó látogatást tegyek náluk. Bántotta őt az is, hogy részemre szép házat építettek, őneki pedig egy szűk kis lakásban kellett élnie, annak ellenére, hogy többször

kérte az illetékeseket, adjanak neki megfelelő lakást. Igaza volt, de nem tudom, hogy miért nem teljesítették a kérését.

1913 őszére elkészült a lakás, és felköltöztünk oda. Kényelmesen elrendezkedtünk, a szalongarnitúra is lekerült az iskola padlásáról. Irigylésre méltó volt a lakás. A gyermekek külön szobát kaptak, boldogok voltak, szabadon élhették gyermekéveiket.

A Székelyföldi Gazdasági Kirendeltség sertésenyésztési kiállítást rendezett Szentgyörgyön. Én is kihajtottam az igen szép yorksiri anyakocámat tizenkét kis malacával. Amikor Kiss Ernő gazdasági felügyelő úr meglátta a kocát, azt kérdezte a bánkfalvi bírótól: Kié az a koca? A bíró megmondta, hogy az enyém. A felügyelő úr nyomban a bíráló bizottsághoz fordult, és a kocát az első díjra, a húsz koronás aranyra javasolta. A bizottság elfogadta a javaslatot, és én a húsz korona mellé egy kitüntető oklevelet kaptam. Ennek a bíráló bizottságnak tagja volt Tompos János is. A kiállítás bezárása után Incze plébános úr meghívta a bizottságot és engem, mint nyertest, uzsonnára. Már az asztalnál ültünk, amikor Tompos megkésve megérkezett. Körüljárt az asztalnál, mindenkivel kezét fogott, de engem elkerült. Ezt észrevette Kiss gazdasági felügyelő úr, és megkérdezte Tompostól: Miért nem fogott kezét Király tanító úrral? Tompos azt felelte: Mindig megnézem, hogy kivel fogok kezét. Kiss azt felelte: Márpedig érdemesebb emberrel, aki a közügyek iránt annyira érdeklődik és dolgozik, mint Király tanító úr, egyhamar nem foghat kezét. Én hallgattam.

Uzsonna végével, amikor mindenki igyekezett elmenni, Incze plébános úr Tompost és engem megfogott, hogy tisztázzuk a nézeteltérés okát. Tompos kérdőre vont azért, amiért őt a falu előtt nevetségessé tettem azzal, hogy nem méltattam annyira, hogy bemutatkozó látogatást tegyek náluk. Igazat adtam neki, de elmondtam, hogy nem a magam elhatározásából kerültem el a háza táját, hanem Füstös kolléga véleménye miatt, amely alapján úgy kellett cselekednem. Megértett, a múltra fátyolt vetettünk, és ettől a perctől jó barátok lettünk. Támogatásomra sietett a közügyekben való működésem eredményesebbé tételében. A román megszállás alatt támogatta az állandó színpad építésének gondolatát. Ezek után látogatást tettem nála, amit viszonzott, és ha máskor nem is, de névnap köszöntők alkalmával egymás vendégszatalánál többször ültünk.

A begyült kepe nek a cséplését megkezdtük. Mindjárt a kezdetén beszélgettem Hodor Jakab postamesterrel, aki a takarékpénztár szervezésénél a főszerepet vitte, és aki annak főkönyvelője lett volna. Hodor a szokásos reggeli sétáját végezte. Ahogy a postát kinyitotta, összeesett, és percek alatt meghalt. Ezt megtudva, rettenetes félelem vett rajtam erőt, és az egész napot fekve töltöttem. Annyira megrázott ez a hirtelen halál, hogy szegénynek még a temetésén sem tudtam részt venni.

A takarékpénztár alapszabályait jóváhagyták, így azt meg lehetett nyitni. Hodor halála nehézségeket okozott, ugyanis ő lett volna a főkönyvelő, akinek erre képesítése volt, és éveken át a csíkszentmártoni banknál mint főkönyvelő működött. Én valamicskét értettem hozzá, mivel Baróton négy évig a takarékpénztár főkönyvelője mellett dolgoztam, de nem vállaltam. Ellenben Füstös vállalkozott, akit a közgyűlés megbízott. Kabdebó Ferenc lett a pénztáros, engem pedig az ügyvezetéssel bíztak meg. A takarékpénztár megkezdte működését, és nagymértékben segítségére volt a gazdáknak. Első teendői közé tartozott, hogy visszleszámítolási (egy már leszámolt váltónak újból eladása) kapcsolatokat szerezzünk. Ez sikerült. Az Osztrák–Magyar Bank egyelőre 10 000 koronás visszleszámítolási hitelt nyújtott, ami elősegítette a kis bank zökkenésmentes működését.

1913 őszén az egyháztanács és az iskolaszék elhatározta, hogy fel kell szólítani azokat a híveket, akik nem fizetik a rájuk kirótt kepe t. Ha ez nem használ, perelni kell őket, mert hát méltó a szolga az ő bérére. Még szigorúbban kell eljárni a csángókkal szemben, akik már évek óta nem fizetnek. Nekik, mivel nem voltak termelők, készpénzzel, úgynevezett oszporával kellett fizetni (papi bér, amelyet a hívek fizetnek). Erre szerényen megjegyeztem, helyükben én nem fizetnék semmit, mert tőlünk semmit sem kapnak. Csak akkor megyünk feléjük, amikor közvetlenül megkapjuk azt, ami jár, például temetésnél. Miért nem megyünk hozzájuk házszentelésre és évente legalább kétszer, húsvétkor és karácsonykor valamelyikük házában szentmisét tartani. Próbáljuk meg ezt, és ha akkor sem fizetnek, szó lehet erélyes fellépésről. Incze plébános úr ezt az indítványt elfogadta, és ígéretet tett, hogy a jövő vízkeresztkor elmegyünk házat szentelni.

Eljött ez az idő, kihirdettük, hogy januárban a hónap első felében kimegyünk házszentelésre. Elmentünk. Összejöttek az előre kijelölt helyre még a legtávolabb lakók is. Örömük határtalan volt, tömegesen

kísértek háztól házig, pedig azok szétszórva, jó messzire voltak egymástól. Végül gazdagon megvendégeltek. Incze plébános megkérdezte, hogy kinek a háza lenne alkalmas arra, hogy húsvétkor szentmisét is tartsunk. Erre az egyik jómódú csángó, Farkas József megkérdezte: Ha szabad, hogy a kápolna fából legyen, akkor ő húsvétra épít egy kápolnát, szerez harangot is. Meghatódva vettünk erről tudomást.

Farkas megépítette a kápolnát, megvette a harangot is. Incze plébános úr húsvét harmadnapján nagy ünnepélyességgel felszentelte, megáldotta a kápolnát, az elkészített oltárt és a harangocskát is. Az ereklyét magunkkal vittük, és megvolt az első szentmise a havason. Azt az örömet, amit mindez a csángókból kiváltott, leírni nem lehet, nincs szó annak kifejezésére. Nem kellett őket felszólítani kepe fizetésére, fizettek örömmel. A legközelebbi egyháztanácsai ülésen erről beszámoltunk, amit meglepéssel vettek tudomásul.

Potyó házassága alkalmából, mint említettem, Bartalis rám ismert, és megkezdte a hajszát ellenem. A feljelentéseket Puskás és Füstös tették meg. Mielőtt a hivatalos eljárás megindult volna ellenem, a feljelentésekről tudomást szereztem. Egy képviselőtestületi ülésen Füstös szemére vettem, amire megsértődött, és sértegetni kezdett. Kijöttem a sodromból, és azt mondtam neki: Hallgass, te bitorló! Tudniillik ő segédkántor is volt, és hetenként legalább egyszer szolgálnia kellett volna a templomban, mert ő is kapott kepe, amit felvett és elhasznált. Ezért a kijelentésért feljelentett, és tanúként beadta a teljes képviselőtestületet. Nekem nem volt tanúm más, csak az igazságom és a Jóisten.

A tárgyalást Finta nevű járásbíró vezette, akinek az édesapja szintén tanító, és nekem jóbarátom volt. A bíró a tárgyalás előtt felhívott a békességre, amire hajlandó lettem volna, de Füstös abban a reményben, hogy nincs tanúm, nem volt hajlandó a békére. A tárgyalás megkezdése előtt arra kértem a bírót, adjon felvilágosítást arra nézve, ha valaki egy bizonyos munkát meghatározott bérért vállal, és az illető a díjat felveszi, de a vállalt munkát nem végzi el, ráillik-e a bitorló jelző? A válasz ez volt: Igen, ráillik. Köszönöm, mondtam, kezdetjük a tárgyalást. A bíró a vádlevelet felolvasta, amire kijelentettem, igen, ezt a szót használtam, mert Füstös mint segédkántortanító sohasem látott el semmiféle kántori feladatot, ellenben az érte járó kepe mindig

felvette. Ezt a tényt igazolhatják a jelenlévő tanúk is. A bíró kérdésére a tanúk egyhangúlag igazolták állításomat, és a bíró a vád következményei alól felmentett.

Ezért a pofonért Füstös nagyon megharagudott, és mindenben csatlakozott Puskáshoz, és együtt folytatták ellenem a harcot.

Gazdálkodtam. Teheneket tartottam. Amikor nem voltak használatban, a teheneket a közeli legelőre hajtattam, és ott őriztettem, nem adtam a havasi csordába. Ezért feljelentettek. Bartalis ezt zuglegeltetésnek minősítette, és megidézett a hivatalba. Hibáztam, beismertem, megbünttetett, amit nyomban kifizettem.

Ősszel, amikor a cséplés megindult, és már végeztem vele, a szalmát az udvar egyik sarkában helyeztem el, mivel a csűrre még szükségem volt a zab kepe begyűjtése miatt. Ezt jelentették Bartalishoz, aki nyomban kiszállt, a lakásomhoz hajtattott, és a szolgával, illetve a kocsisával hivatott, hogy azonnal menjek ki a kapu elé. Sejtettem, hogy miről lehet szó, és nem mentem ki, hanem azt mondtam, akinek dolga van velem, az jöjjön be, és mondja meg, hogy mi a baja. Erre ő nagy haragosan azt kiáltotta be az udvaromba: Ha holnap reggelig a szalmát el nem hordatja, szigorúan megbüntetem! Erre visszakiáltottam: Majd ha maga is eltakarítja a csűrje mellől a szalmáját, akkor én is eltakarítom! (Előzőleg Szentmártonban jártam, és láttam Bartalis udvarát.) Hajts! – mondta a kocsisnak, és elrobogtak.

A kocsis bánkfalvi volt, jól ismertem, és hogy szolgálatot tehessen nekem, mihelyt tehetette, átszaladt Szabó Lajos kántorhoz és kérte, hogy figyelmeztessen engem, Bartalis már hordatja a szalmáját és tegyek úgy én is. Szabó felküldte szolgáját az üzenettel, és az éjszaka alatt behordtam a szalmát a csűrbe. Így amikor reggel Bartalis jött, látta, hogy nálam rend van, feldühödött, végigkocsikázta a falut, és ahol a szalma nem a tűzrendészeti szabályoknak megfelelően volt elhelyezve, mindenkit megbünttetett.

(Folytatás a következő lapszámában)